Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 154 (11051) | 1979 чылдың июль 4, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап

ТАРАА БОЛГАШ СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

Чимкент областың «Дарбаза» совхозунуң комбайнерлери Ш. Умаралиев биле А. Турапов олар он-на хонуктуң иштинде 750-750 тонна тарааны ажаап алгаш, тараа бастырарының рекордтуг түңнелин чедип алганнар. Тараа ажаап алыышкыны эгелээри билек оларның агрегаттары хонукта-ла чаарби-чаарби шак ажылдап турар. Ажаап алыышкын төнгүжеге чедир ол мурнакчы экипажтар ам-даа бир-бир муң тонна тарааны бастырар деп шиитпирлээннер.

Совхозтуң чүгле хоочуннары эвес, харын база бүгүле чаа комбайнерлери безин тараа бастырарының сезон нормаларын ажыр күүседип турар. Эдикчи-мастерлерниң звенолары үзүк-соксаал чонка, шалыпчы өзу-биле ажылдап келген. Ажыл графикти мурнап чоруп турар. Ол ажыл-агый тараа хүлээп алыр черлерже 11 муң тонна чаагай дүжүтту чүдүүп чоруткаш, күрүнеге пландан дашкаар дужаалданы эгелей берген.

* * *

Архангельск областың үерлээн суг алыр шынааларының суу мурнунда чылдардан чеди хонук соңнай кургаан. Механизастаттынган тос чүс хире отрядтар болгаш бир муң ажыг звенолар сиген кезип белетиззерин чогуур хуусаазында доозар дээш социалистиг чарышты эгелээннер. Бир эвес бир сантиметр-ле шөлдүң ногаан сигенин кеспейн, арттырып каар болза, гектардан-на үш центнер мал чеминиң чидирии болурун санап кергеш, областың ажыл-агыйларының сиген кезер техниказының бистерин сигенни дезүнден кезип алырынга таарыштыр кылган. Бо чылын областың кодээ ишчилери мал чемнери белетиззерин эрткен чылдыындан 20 хуу кевудедир деп быжыы-биле шиитпирлеп алган ажылдап турарлар.

(СЭТА-ның корр.).

Бүгү күштү—мал чеминиң белеткелинче

АК-ЧЫРААНЫҢ КУРЛАВЫРЛАРЫН БҮРҮН АЖЫГЛААР

Ниитиниң малын келир кыштан хүр ажырар, малдан алыр продуктуларны бүдүрери болгаш күрүнеге садарын улам көвүдедир төлээде, малга бодүүн база чулуктуг эки шынарлыг чемнерни четчир кылдыр белеткен алыры, ону чедишкиниг шиитпирлээриче бүгү күштү, арга-курлавырларны угландырары, бүгү организастыг хемчегларни ап чорудары — амгы үеде эң чугула соруга кылдыр тургустунган. Республиканың мурнуу зоназында дөрт районның төлээлериниң «О. Шынаа» совхозка болуп эрткен чөвүлел хуралын чогум-на бо айтырыгны бүгү талалыг чугаалажыры-рынга тураскааткан. Аңаа плеткелди көдээ ажыл-агый министриниң бирги оралакчызы И. М. Сувандин кылган.

(Мурнуу зонаның чөвүлел хуралындан)

Мурнуу зонада Эрзин, Тес-Хем, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарның ажыл-агыйлары он тос муң бода малды, 312 муң хире шээр малды, он муң чыгыны чылгыны болгаш 600 ажыг баш тевени бо чылын кыштагладыр ужурлуг. Оон-биле чергелештир 4455 тонна эштти, 1230 тонна түүтү болгаш 510 тонна дүктү бүдүрер планныг. Бо сорулгаларны чедишкиниг күүседирде, бир-ле дугаарында малдың баш саныын өстүрүп, продуктулуун бединдери эргежок чугула дээрзи билдингир. А ону чедип алырының кол магадылады — четчир санныг, эки шынарлыг чемнер. Ынчангаш мурнуу зонаның совхозтары 34400 тоннадан эвээш эвес сигенни, 5800 тонна саванны, 2300 тонна сенажны, 22600 тонна силосту, 200 тонна витаминниг сиген далганы болгаш 3000 тонна хире концентраттыг чемнерни азы 24250 муң тонна чемгерилге единицазын бо чылын белеткен алыр планныг.

Моон алгаш көөрге, салдынган сорулгаларның белен эвеси билдингир-дир. Ынчаарга оларны херек кырында боттандырарының магадылалы районнарда, тус-тус ажыл-агыйларда тургустунган бе?

Партия обкомунуң бюрозунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың май 4-те хүлээп алган доктаалында мал чеми белеткээр бүгү техниканың, силос болгаш сенаж салыр оңгарларның сештелгезин июль 1-ге чедир доозары-биле дээштиг хемчегларни ап чорударын партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарынга, хамаарышкан министерстволарга болгаш ведомстволарга хүлээндирген турган. Ынчалзажок айыттынган хуусаа эрткен, а мурнуу зонаның кайы-даа районунуң ажыл-агыйларында мал чеми белеткээр техниказын ам-даа долузу-биле белеткен албаан. Июнь 29-та алган медээ өзугаар, Эрзин районнуң ажыл-агыйларында сиген кезер 35 машинаның чүгле 18-и, 19 грабльдин 15-и, 14 пресс-подборщиктиң 8-и белен. «Нарын» совхозта 12 машинаның чаңгызы-даа септеттинмээн. Тес-Хемнинде — 7 машина, 5 грабль, 8 пресс ажылдадырынга ам-даа белен эвес. Өвүр районнуң совхозтарында байдал оон дээредевес: 12 машина, 4 грабль, 6 пресс база кылдынмаан. Мөңгүн-тайгажылар грабльдерин шуптузун, прессте-рининиң чартык кезинин септеп алган, ынчалза-даа ийи машина белен эвес. Бо районнарның партия, ажыл-агый органнары, совхозтарның удуртукчулары болгаш специалистери айыттынган доктаалда негелдени канчаар күүсеткени үстүнде фактылардан тодаргай көскүдүр. Үрелген техниканы септээринге херек артык кезектериниң тывылбазынга чылдагаанныаш, ажылды четпес организастаанын оон-биле тайылбырлаарын ораладжыш, бүгү бурууну олче чуй каап турарының орнунга, четпес кезектерни тыптынарынга түткүлдүүн көргүскен болза, боттарының иштики аргакурлавырларын-даа дилээн болза, байдал ол хире дүвүренчиг турбас дээрзин өске мурнакчы ажыл-агыйларның дужулгазы бадыткап турар болгай. Ам кээн чамдык совхозтарның сигенчилери боозу чок дайынчы-биле дөмей болган-дыр.

1979 чылда мал чемнерин бүдүрери көвүдедир болгаш шынарын экижидер талазы-биле СЭКП Төп Комитединиң, СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң айтышкыннарын амыдыралга боттандырарының практиктиг сорулгаларының дугайында республиканың удуртур органнарының шиитпирин өзугаар, совхозтарда мал чеми белеткээр ажылды тускайлаан адыр кылдыр, ангылаан хөй черлиг, техникалыг, ажылчын күштүг бот-орулга-чарылгалыг механизастаттынган бригадаларны тургускаш, план-даалгаларны берген. Ынчалзажок мурнуу зонаның чамдык совхозтарында ындыг бригадалар колдуунда саазын кырында саваттынын турары, ажылдаар техника болгаш кижи күжү-биле ам-даа орта четчелеттинмээн районнарның кедээ ажыл-агый эргелелдериниң начальниктери К. Куулар, Н. Бегзи, Ш. Куулар, Ш. Намы, «Мөгөн-Бүрен» совхозтуң директору С. Шыдыраа, «Нарын» совхозтуң директору М. Дүгер, «Кызылгаар» совхозтуң директору М. Сарыглар дээш чөвүлел хуралга санал берген өске-даа эштериниң чугаалаарындан илерээн. Чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары мал чеми белеткээр бригадаларны, звеноларны организастаарын чаа-ла эгелеп, харын-даа ону кылырын ам-даа саазын кырында планнавышаан турарын хуралдан ажыл-керекчи эвес чоруктун херечиэн кылдыр көрүп, шыңгыы бурууу шаңкан.

Чайгы чаъс шыгын чөп ажыглаа турган, ногаан массаның өлбек дүжүүн остүрүп, ажаан алыр ийикпе, азы күзүн мал одарладырыбиле мурнуу зонаның совхозтарында коданнар, хонаштар чоогунуң 1400 гектар черинге кок-суланы тарымырының план-даалгаларын берген, үрезиниер-биле четчир кылдыр хандырган турган. (Оон иштинде 140 гектарны өрүмнен кылган кудуктар чоогунга тарыыр). Ынчалзажок бо ажыл ам-даа орта шуудаваан. Өвүр районнуң ажыл-агыйлары бөгүнге чедир 200 га черинин чаңгызында-даа үрезин чаштыраан. Тес-Хемнин — 500 га черинин чүгле 100-үнде. Эрзиннин—700 га шөлүнүң 132-зинде көксуланы тараан.

Хову-шөлдерде тараан культуралының чайгы ажаалдазын ой-шаанда, эки шынардыг кылдыр чорудары, органиктиг болгаш минералдыг чемнишчидилгелер-биле оларны чемгерери, ийи-үш катан суттарары — мал чеминиң өлбек дужүдүн алырының кол аргалары-дыр. Ылаңгыя суттатты черлерни чөп ажыглаары, часкы өл-шык сиңирер болгаш чайгы озум суттаттарын чогуур хуусаада чорудары—чугула негелделериң бирээзи. Ындыг турбуже, зонаның совхозтарында суттат ажылын организастап турары четпес. Чижээ, соолгу медээ өзугаар, озумнуң бирги суттарылгазының планын Эрзин —78,4, Тес-Хем— 23,8, Өвүр—11,5 хуу күүсеткен. А Мөңгүн-Тайга районнуң чер ажылдыглары 500 гектар черниң чаңгызын-даа суттарбаан.

Бо хүннерде Ак-Чыраанның сиген шөлдериндe Өвүр, Мөңгүн-Тайга, Тес-Хем районнарының ажыл-агыйларының сигенчилери четкилеп кээп, ажылдан эгелей берген. Ынчалзажок «Мөгөн-Бүрен» (директору С. Шыдыраа), «Колхозчаның орун» (Б. Монгуш), «Торгалыг» (Т. Монгуш) совхозтарның удуртукчулары боттарының сигенчилерин эге хүннерден-не аргажок берге байдалда тудуп турар. «Мөгөн-Бүрен» совхозтуң удуртукчулары сиген кезер машина-техниказы шуут чок 10 кижилиг бригаданы Ак-Чыраага эккеп каап, он хонукта чаңгыс-даа катап хайгаарап көрбөөн. Мында бир-ле дугаар ажылдан келген аныяк оолдар, повар уруглар хамык ымыраа-сөөк аразында, самдар майгыннарда, ижер суу-даа, чиир чемидаа шагда төнген, совхозтан улус кээрин хонук-хонуу-биле маңаан турупкан. Безин чадаарда кадыыр чидидер чаңгыс шалыыжы чок оолдар он хонук дургузунда ийи-ле гектар черниң сигенин кескен.

«Коммунизмче орук» совхозтуң бригадазының төвү мырыңай тулаа чаныда. Бригаданың кежигүннери он бир хонукта база-да орта ажылдаваан. Чаңгыс грабліниң дугуйлары, өске-даа херекселдери чок болганындан кескен сигенин бичии-даа бөлбөөн. Суг өөртүр машина каш хонукта улаштыр ижер арыг суг эккелбөөн. Совхоз кижи бүрүзүн медицина аптечказы-биле хандырар ужурлуг турбуже, чаңгыс-даа кижиде аптечка хамаан чок, чаңгыс борбак таблетка безин чок. Сигенчилериң чурттап турар чадыры дыка дыкыыш, чазыгда дылык таар дег дамдылан турар. Бригадир О. Монгуш эш-өөрүн ындыг ойдалга каапкаш, совхоз төвү чоруткаш, үш хонукта келбөөн.

«Торгалыг» совхозтуң оон ырак эвесте турар бригадазының кежигүннери сиген кезер техниказының кывар-чаар материалдары төгенинден неделя чыгыы үеде аваа турун келгеннер. Оларның базала чеми, ижер суу шагда-ла үзүлген. Чурттап турар черге база аргажок багай. Бригадир К. Долба бо айтырыгларны шиитпирлээри-биле суур киргеш, база үш хонукта келбөөн.

Ак-Чыраанның алгыг-делгем сиген шөлдериндe бо чылын баштай келгеннериң амыдырал, медицина хандырылгазы мыыдыг-дыр. Адаттынган районнарның болгаш совхозтарының удуртукчулары, специалистери доп-дораан дээштиг хемчегларни ап, байдалды эдер ужурлуг.

Зона чөвүлел хуралынга мал чеми белеткээринге ажылдаар кижилериниң амыдырал хандырылгазын, культурлуг болгаш медицина хандырылгазын экижидер, сигенчилер ортузунга организастыг, масса-политиктиг ажылдарны күштелдирип турган, корум-чурум сагылгазын шыңгыырадыр, машина-техниканы бүдүрүкчүлүг, камныг ажыглаар талазы-биле дээштиг хемчегларни ап чорудар дугайында айтырыг шыңгыы тургустунган. Аңаа хүлээп алдынган шиитпирлерни күүседиринче бүгү күштү, арга-курлавырларны угландырары көрдүнген.

Чөвүлел хуралга республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч-Д. Б. Ондар киржип, чүве чугаалаан.

Х-К. МОНГУШ,
«Шынның» тускай корр.

Чүүк сөөртүлгезин үзүктелдирбес

ӨЗҮЛДЕЛИГ БОЛГАН

Абаканның, Минусинскиниң, Абазаның демиржорук станцияларындан Тываның улус ажыл-агыйынга хереглээр чүүктү сөөртүрү уламчылавышаан. Эрткен неделяда ол ажылды түңнээн республика штабының хуралы июль 2-де болуп эрткен.

Саян артындан Тываже чүүк сөөртүлгеи моон мурнундагы неделялардан эрткен неделяда өзүлделиг болган. Июнь айның баштайгы неделязында хонукта-ла ортумаа-биле 1386, 1402 тонна чүүктү Тываның автомобилистери сөөрткен болза, июнь 25-тен июль 1-ге чедир неделяның хонукта-ла 1577 тонна чүүктү сөөрткен. Ол үениң дургузунда республиканың улус ажыл-агыйынга хереглээр 9467 тонна чүүктү сөөрткен, азы оон мурнундагы неделяныыдан көвүдээн.

Абаканның, Минусинскиниң, Абазаның демиржорук станцияларындан Тываже чүүк сөөртүлгезин организастаар дугайында СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын амыдыралга боттандырар дээш планныг онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип турар коллективтер бар. Ылаңгыя «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның автомобилистери хонукта-ла 40 тонна чүүктү Тываже сөөртүр планын 47 тонна кылдыр күүседип, мурнакчыларның одуруунда кирген.

«Тыва тудуг» трестиң автобазазының коллективи планныг онаалдазын 7 тонна ажырган. «Кызыл цэтудуг» эргеледелиң автомобилистери планын база ажыр күүсткен. Тываның автоорук эргелелиниң, совхозтарның транспорту эрткен неделяда база чедишкиниг ажылдаанын республика штабының хуралынга демдеглээн.

Ынчалза-даа республикаже хонукта-ла 2655 тонна чүүк сөөртүр план амга чедир күүсеттинмейн турар. Эрткен неделяның хонуктарында ол план хонукта-ла 1078 тоннага эвээжээн. Оон түңнелинде неделя дургузунда республикаже чүгле 9467 тонна чүүк сөөртүнгени эвээш дээрзин штаб хуралынга демдеглээн.

Чүүк сөөртүлгеанның планныг онаалдаларын күүсетпейн турар коллективтер эвээш эвес. Тываның транспорт эргелелиниң автомобилистери эрткен неделяның хонукта-ла 917 тонна чүүктү сөөртүп, планынга хонукта-ла 783 тонна чүүктү чедир сөөртпейн турар. А «Сельхозтехниканың» күркомитединиң автомобилистери хонукта-ла 550 тонна чүүк сөөртүр планын чүгле 143 тоннага чедирген.

«Тыва суг тудуг», «Тыва кодээ тудуг» трестериниң, Чурттага - коммунал ажыл-агый министерстволарының хандырылга болгаш саарылга эргелелиниң автомобилистери планныг онаалдаларын күүсетпээнин республика штабының хуралынга демдеглээн болгаш чүүк сөөртүлгезиниң темпизин кошкатпазын, планныг онаалдаларның күүсеттирин чедип алырын ол коллективтериниң удуртукчуларынга дааскан.

Июнь 25-тен июль 1-ге чедир республикаже 3243 тонна нефть продуктуларын, 1710 тонна цементини, 2889 тонна тараа продуктуларын сөөрткен.

М. КАЛЧАН.

Дуржулганы нептередир

МАСТЕРЛЕР ЧАРЖЫП ТУРДА

Республиканың электрилиг саалда машиналарының мастерлериниң VIII конкурузу Бии-Хем районнуң «Өөк» совхозунга болуп эрткен. Конкурска Кызыл, Бии-Хем, Таңды болгаш Каа-Хем районнарның совхозтарындан 23 саанчы киришкен. Оларның аразында 10 чылдан 22 чыл чедир саанчылан келген дуржулгалыг хоочуннар-даа, 6 айдан 5 чыл чедир ажылдаан аныяк-даа саанчылар бар болганы черле солун. Маргылдаанның бо киржикчилери районнарга болгулаан конкурстарның типлекчилери, а оларга аныяк саанчыларны шилип алгаш, немей киргилээн.

Конкурстуң бирги хүнүнде саалда аппараттарын адырынга болгаш эптээриге маргылдаа «Өөк» совхозтуң Культура бажынынга болган. Конкурстуң бо кезээнге киришкен бүгү саанчылар саалда аппарадын эки билирин көргүзүп, колдуу-ла ооц негелделерин күүсеткеннер.

Тарлаг, Өөк баштарынлан кедүрүп үнгүлээн туманнар чоорту кара булуттарже шилчээш, ол кежээ-ле чаап эгелээш, барык хондур үргүлчүлээн. Ынчалза-даа эрес соруктуг саанчылар болгаш конкурс эрттирер комиссияның кежигүннери эртен 4 шакта-ла тургулап келгеш, дараазында маргылдааларга, орукка чоруурунга белеткени бергеннер. Чаашкын уламчылавышаан, ынчалза-даа саанчылар, фермаларга инек саары ышкаш, конкурсту база үзүп болбас дээрзин билип турганнар.

Тарлаг ужунда борбак-борбак бора талдарлыг бир делгем ыыңгда «Өөк» совхозтуң хуваажын инектериниң чайгы фермазы. Саалда аппараттары, саар инектер белен. Ынчалза-даа чагбышаан. Конкурс эрттиреринің чамдык белеткелдерин кылып турда, дээр аязын, чаашкын сеттей берген. Маңаа маргылдаа эрттирер черни баш удур белеткен алганының четпес болганын айтыр херек. Стол, сандай болгаш чамдык өске-даа херекселдерни удур эккеп турган. Даштыгаа, чадагай черге ажылдаары баш удур билдингир турда-ла, аксы (шыыг) аймаан судьялар столунга-даа, саалда аппараттары турар черге-даа кылбаан болган. Бо чорук чаашкын-биле чаржалажып алгаш, конкурстуң чорудулгазын саадаткан.

Чайлаг фермага саанчыларның маргылдаазы уламчылаан. Агаарның байдалын, шактың орайтап келгенин барымдаалааш, саалда аппаратын алгаш, чемпионнуң лентазы, бирги чергениң диплому болгаш өртектиг белек-биле шаңнаткан. Бүгү-эвилелдиң IX конкурузунга киржир болган. Ийиги черни «Кызыл тараачын» совхозтуң саанчызы З. А. Седипей алгаш, пйиги чергениң диплому, өртектиг белек-биле, үшкү черни ол-ла совхозтуң саанчызы В. В. Баева алгаш, үшкү чергениң диплому, өртектиг белек-биле шаңнаткан.

Конкурска эки түңнелдерлиг болганы дээш 7 мастер, аңаа идепкейлиг киришкени дээш 12 саанчы өртектиг белектер-биле шаңнаткан. Районнарның командаларындан бирги черни Кызыл районнуң, ийиги черни Бии-Хем районнуң командалары алгыаныяк саанчыларының конкурузунуң түңнелин база үндүрген.

Аныяк саанчыларның конкурузунуң бирги черни Зоя Седипей чедип алгаш, ВЛКСМ обкомундан чемпион лента, «Алдын холдуг» диплом болгаш өртектиг белек-биле, пйиги черни Вера Баева эллээш, диплом болгаш өртектиг белек-биле, үшкү черни «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы Анна Баяндина алгаш, диплом болгаш өртектиг белек-биле шаңнаткан. Конкурстуң эң аныяк киржикчиси, Дуржулга станциязының саанчызы Чечек Оюн маргылдаага идепкейлиг киришкени дээш өртектиг белек-биле шаңнаткан.

Конкурстарны барык-ла көрүкчүлер чокка эрттирип турары черле чогумчалыг эвес. Оларның болур черлериниге чаралдардан азып, кижилерин чалаа. Ол ышкаш мал ажылынга, ылаңгыя фермаларга ажылдаар күзелдиг аныяктарны азы оларның төлөөлекчилерин районнардан-даа чалаар болза, саанчыларның бүүнинг ажыл-херээ оларның чүректеринге отчугаштарны черле кыысын үндүрери чугаажок. Бо айтырыгларны Кодээ ажыл-агый министерствозу, профсоюзлар, комсомол органнары өөренип көөр болза чогуур.

Республиканың саанчыларының конкурузунга «Өөк» совхозтуң директору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры П. В. Астафьев барып, конкурстуң киржикчилериниге чылыг сөстерин чугаалаан, кижилериниң чаагай чоруунга, кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниге көвүдериниге оларның кирип турар бүүнинг үлүүн бедин-биле үнелевишаан, совхозтуң дирекциязының, парткомунуң, Аржаан кодээ Советтиң, ажылчын комитеттиң мурнундан мурнакчы саанчыларга улуг-улуг чедишкиннерни, амыдыралынга аас-кежиктиг, быжыг кадыкшылды күүсээн.

Республиканың машиналыг саалда мастерлериниң VIII конкурузу доозулган. Оон туган бо чылдың республика чемпиону Галина Васильевна Изместьева бадырган.

С. ЧИГЖИТ.

ЧУРУКТАРДА: конкурстуң типлекчилери В. Баева, Г. Изместьева, З. Седипей (солагай талазындан); мастерлер чыскаалыпкан (оң талазында); эң аныяк киржикчи Ч. Оюн (адаанда).

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ЭКИ ЧҮҮЛДЕРНИ НЕПТЕРЕТСЕ

Чоокта чаа Сарыг-Сепке Каа-Хем районуң партия активиниң хуралы болуп эрткен. Анаа «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы болгаш районуң партия организациялының сорулгаларының дугайында» илеткелди СЭКП райкомунуң ийги секретары Ш.-Б. Х. Серээдар кылган.

Пленум чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаалды хүлээп алган болгаш идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды комплекстиг чорударының хемчеглерин бадылаан.

Районуң ажыл-агыйларында, үлетүүр, тудуг болгаш албан, организация черлеринде партия организациялары организакчы болгаш идей-политиктиг ажылдың деңнелин бедилер дээш чамдык ажылдарны боттандырып келгенин илеткелча демдеглээн. Партия райкомунуң пленумнарында, актив хуралдарында, өөредларга, партия эге организациларының хуралларына ол дугайында айтырыгларны доктаамал чугаалажып келген болгаш хүлээн алдынган шиитпирлерниң күүселдезиге контроль-ду күштелдирген.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң «СЭКП-ниң идеология ажылының чугула айтырыглары», «Күр чер», «Бичии чер», «Катап тургузуушкун» деп номнары ажылчы чонларың калбак массаларының ортузунга кижизидилге ажылын күштелдиреринге, улус ажыл-агыйынга, идеология ажылынга партийни ажылдың стиль, методун ажиждерге улуг салдарны өдирген.

Районуң ажыл-ишчилерин коммунистиг идеалдарга, совет патриотизмге болгаш пролетаржы интернационализмге кижизидериниң кол хевирлериниң бирээзи политиктиг чырыдышкын болгаш экономиктиг өөредилге боон келген. 1978—79 чылдарда өөредилгениң бүтү хевирлериге 2800 кижи, оон иштинде 346 коммунист, хаара туттунган турган. Партиниң XXV съездизи аттыг, «Бурунгаар» совхозтарының, районуң харылаа белдириниң партия организациялары экономиктиг өөредилгени бүдүрүлге айтырыглары; коллективтиң ажыл-амыдыралы-биле ханы холбаш турган, оон дээштиги чедип алган.

Ындыг болзажок СЭКП райкому, оон пропаганда болгаш агитация киллизи политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгени организастаар талазы-биле чамдык партия организациялының эки дуржулгазын нептеретпейн турарын активке савал бергеннер шүүмүүлээн. Илеткелге экономиктиг өөредилгени эки организастап турар деп мактаткан «Бурунгаар» совхозтуң партия организациязының секретары М. Чаш-оол:

— Партия райкомунуң чырыдышкын кабинеди пропагандистерге дуза көргүспейн турар. А райкомнуң харыысалгалыг ажылдакчылары өөредилге чылының эгезинде болгаш төнчүүнде чүүле саннедээ чымрыңга өйлежип турар деп чугаалап болур. Өөредилге чоруп турар үеде чаңгыс-даа ажылдакчының кичээлге олуржуп, сайгарылга кылганын соелгү үш чылда эскербээн бис. Өөредилгеге, кижизидилге ажылынга хамаарыштыр кайда-ла эки үүлдер барыл, ону чыып, сайзыраңгайжыдып нептередир болза эки. Ол бистиң ажылывыска дузалаар, оон арга, методун байлакшыдар —деп чугаалаан.

Өөредилгеви эренгей көөр чоруктун уламыдан районуң тудуг организацияларында, «Совет Тыва» совхозта тургускан школалар болгаш Ф. Толмачев бодунуң саналынга социалистиг чаршыты ажыл-агыйда канчаар организастаан база түүнеп, чаа чаңчылдарны нептередир дээш кандыг хемчеглериниң алдынып турарын тодаргай чугаалаан. Совхозтуң партия болгаш хөй-иишти организациялары өөдээ ажыл-агыйының эдлчеглиг кампанияларының үезинде кижилериниң кылган ажылын хүнүң түнээрин, ол чаршыттың түүнелин беш хонуктаан үндүрериш чедип алган. Аныяктарның кудалын эрттирери, шеригже оолдарны үдээри, күш-ажыл байырлалдарын эрттирери дээн ышкаш хемчеглерин организастаары ышкы чурумчаан.

А районуң удуртур органнары ындыг хевирлиг чаа үүлдерни кичээнгейге албаан, кижизидилге ажылының кандыг-бир тодаргай хевириге хамаарыштыр район масштабтыг чаңгыс-даа чугаа кылбаан.

Партия активиниң хуралынга удуртур ажылдакчыларының болгаш специалистерниң кижизидикчи ролүнүң дугайында, кадрлар-биле ажыл дугайында ханы сайгарылга болган. Совхозтар директорлары В. Рыжов, М. Мусихин, А. Соломатов, аргаяныг ажыл-агыйының директору М. Кривцов, специалистер В. Бортников, А. Дресвянников, П. Москаленко дээн ышкаш ажыл-агый айтырыгларын кижизидилге ажылыбиле сырый холбаштырып билир харыысалгалыг ажылдакчылар районда эвээш эвес. Ындыг турбуже оларның дуржулгазын нептередиринче база-да чогуур кичээнгей салдынмайн турар, харын-даа удуртукчу кадрлар-биле ажыл кошкан деп санап болур. Чүге дээрге активке савал берген (кайы-даа адырның төлөлекчилериниден) кижи бүрүү совхозувуста көдээ ажыл-агыйның специалистери чедишпес, башкылар чедишпес, дээди эртемниг специалистериниз чурттаар чер чогундан көжүп чоруур деп берди, ынчалган пропагандистер тыныс улус тур бис деп чугаалап турдулар.

Специалистер, башкылар болгаш культура ажылдакчылары чурттаар оран-сава чедишпезинден, уругларын өөредир үстүү класстарның чамдык суурларда чогундан («Кызыл тук», «Совет Тыва» совхозтарда) ажылын солуур ужурга таваржып турар. А бо айтырыгны чогумчалыг шиитпирдээри үүгле районуң удуртур органнарындан хамааржыр. Көдээге специалистерни быжыглаар, оларның ажыл-амыдыралынга таарымчалыг байдалдарны тургузаар дугайында партия болгаш чазактың хүлээп алган доктаалының бо районда четпес боттанын турарын үстүнде фактылар бадыткан турар.

Каа-Хемниң ажыл-ишчилери 1979 чылдың бирги чартыын эки көргүүзүлерлиг доозун турар. Күрүнге эт, үүт, дүк садарының планы күүсеттинген. Ажылчы чонларның ортузунга социалистиг чаршыты улам калбартып, чонуң чурттаан турар черинин ажыы-биле кижизидилге ажылын тодаргай чорудун турган, беш чылдың дөртү чылының планыг онаалдарын ажыр күүсеттирин хандыр хемчеглерни ажыткан доктаалды активтиг хуралы хүлээп алган.

С. МААДЫ,
«Шынның» тускай корр.

Идеология ажылының дээштии дээш

бөлүмнер өөредилге чылын организас чок дооскан, а Бүрен-Бай-Хаак көдээ Советтиң чанынга тургускан политшкола чаңгыс-даа кичээл эрттирбээн.

Социалистиг чаршыты организастаар, моолу-шынар кижизидилгениң талазы-биле бо районуң чамдык партия организацияларында эки дуржулга бар турбуже районуң партия, совет органнары, хөй-иишти организациялары ону улам хогаалуп байыдарынче, өске черлерге нептередиринче кичээнгей салбайн турар. Ынчангаш ол дугайында илеткелде тодаргай чугаа чок болганы таварылга эвес.

СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозта партия организациязының секретары Ф. Толмачев бодунуң саналынга социалистиг чаршыты ажыл-агыйда канчаар организастаан база түүнеп, чаа чаңчылдарны нептередир дээш кандыг хемчеглериниң алдынып турарын тодаргай чугаалаан. Совхозтуң партия болгаш хөй-иишти организациялары өөдээ ажыл-агыйының эдлчеглиг кампанияларының үезинде кижилериниң кылган ажылын хүнүң түнээрин, ол чаршыттың түүнелин беш хонуктаан үндүрериш чедип алган. Аныяктарның кудалын эрттирери, шеригже оолдарны үдээри, күш-ажыл байырлалдарын эрттирери дээн ышкаш хемчеглерин организастаары ышкы чурумчаан.

А районуң удуртур органнары ындыг хевирлиг чаа үүлдерни кичээнгейге албаан, кижизидилге ажылының кандыг-бир тодаргай хевириге хамаарыштыр район масштабтыг чаңгыс-даа чугаа кылбаан.

Партия активиниң хуралынга удуртур ажылдакчыларының болгаш специалистерниң кижизидикчи ролүнүң дугайында, кадрлар-биле ажыл дугайында ханы сайгарылга болган. Совхозтар директорлары В. Рыжов, М. Мусихин, А. Соломатов, аргаяныг ажыл-агыйының директору М. Кривцов, специалистер В. Бортников, А. Дресвянников, П. Москаленко дээн ышкаш ажыл-агый айтырыгларын кижизидилге ажылыбиле сырый холбаштырып билир харыысалгалыг ажылдакчылар районда эвээш эвес. Ындыг турбуже оларның дуржулгазын нептередиринче база-да чогуур кичээнгей салдынмайн турар, харын-даа удуртукчу кадрлар-биле ажыл

ЧУРТТУҢ ХООРАЙЛАРЫНДА

Москваны таварты Неглинка дээр хемчеглиг эрте-бурунгу шагдан бээр агын бадыы келген. А ону кежилдер бир ковурүүнү туткан соонда оон чанынга III Иван хаанның үеинде үгер-боо хериминиң иштинге дарганнар дарганнар. Оон соонда, дыкала ур үе эртеелде, ол хемни хөөн кааш, чер иштинче аксынкаш, дарганнарны өскээр көжүрүүкен. Кузнецкий мост — Дарган ковурүү деп атты аңаа тывылган кудумча тыныс каан чүве-дир.

Амгы үеде Дарган ковурүү — ыяысылалдың эй-не хөй хаймыныг кудумчуларының бирээзи болу берген. Ында — янзы-бүрү он-он албан черлери, магазиннер бар. Идик - хөй модельдериниң Бүгү-эвилел бажыңында чыл санында-ла хептериниң үш муң хире чаа хевирлерни чогаадып кылып турар.

Эзлээн каш чүс метр шөйлүү чоруткан ол кудумчуда янзы-бүрү угланышкыныг дыка хөй культура-албан черлери тургустунган. «Чогаалчының пом лаңгыызындан» аңгыда ында пом садар үш магазин, а ол ышкаш чурттуң наймыылалында кара чаңгыс бооп турар, чүгле география карталарын болгаш атластарны садыгаар ындыг онзаланчак садыг база бар. Ол-ла кудумчуда тургустунган Күрүнениң эртем-техниктиг хөй-иишти библиотеказында дыка хөй миллион санныг номнар болгаш журналдар кадагалаттынын турар. Чурукчулар бажыңында болгаш ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң Москвада салбырының-даа делгелге залдарында совет болгаш даштыкы-даа чурукчуларының делгелгелерин бола кылган турар.

Кузнецкий мостунуң болгаш Жданов аттыг кудумчунуң тудушкан азымында Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң чурттарының тургузуп алганы экономиктиг кады ажылдажылга талазы-биле Чурттар аразының банкызы база турар. Оон чиге-ле дужунда делегей улустарының дыка хөй дылдарының кырында парлаттынын үнүп турар «Советская женщина» («Совет хөрээжен») деп журналдың редакциязы бар.

Кузнецкий мост Воровский шолунге барын доозтур. Ында 1923 чылда ак-гвардеецтиң идегеттиң хаанын холундан маадырлыы-биле өлген совет дипломат Вацлав Воровскийге тураскаал оар.

Москваның дал ортузунда ол кыска кудумчу ол хире кайгамчык төөгүлүг бооп турар-дыр.

И. Зотин биле Б. Кавашкиниң тырттырган фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ДЕМИСЕЛДИ КҮШТЕЛДИРЕР

Тожунуң кайы-даа черинде бөрү соолгу чылдарда эзлээн көвүдээн. Ол араатан улуг-биче ац-мецни, мал-маганны хөй-биле үдүп чин турар. Ылаңгыя тайга-сын, арга-ларыг иштинге пилерин бо-ла тудуп чиикен болур. Бөрүдеи хөй болгаш чылгы мал база хорап турар. Ындыг турзажок бөрү-биле демисел районда барык-ла уттундурган: бөрү аңнап турарларның саны чыл бүрү кызырдып бар чыдар.

Бөрү-биле демиселди күштелдирер, бүүр улуг күштү мөөңнээр сорулга-биле Тоора-Хем суурга аңнамыр-тывыш ажылдакчыларының, егерьлериниң, арга-ыяш камгалакчыларының, бөрү аңнаарынга мергежилдиг аңчыларның семинар-хуралын эрттирген. Аңаа район охотоведи эш Никитин бистиң чуртта болгаш республикада бөрүнүң чедирин турар когаралын, оон-биле дежиеелдиң байдалын чугаалаан. Ынчаарга районуң дуржулгалыг аңчыларының бирээзи Виктор Викторович бөрү аңнаарынга бодунуң дуржулгазының дугайын чугаалаанын солун болган. Ол аңчы соолгу беш чылда он ажыг бөрүнү өлүрген, бөрүнүң турумчуп оолдаар эзлээн черлерин тыныан. Кооперация аңнамыр-тывыш ажыл-агыйының болгаш эки тура аңчыларының иштинден эзлээн каш кижи бөрү аңнаары-биле эттанып турар.

А. ПУГУУРАК.

ЧАЙЛАГДА ФЕРМА

Бистин республикада адысураа үнүп турар сүт-бараан фермаларын солунналарның номчукчулары, радиоуң дыңнакчылары база телевидениниң көрүүчүлери билир. Каа-Хемде «Ленинчи орук» совхозтуң Сарыг-Сеп салбырының Мергеи сүт-бараан фермазы шагдан тура адысураа үнүп келген коллективтериниң бирээзи. Чогаалчы С. К. Токаева караккa коеттүп турар кыдыр чуруп бижип, калны Мергеи хеннин бир чурумалдыг черинче ферма чайлаглаан өскен.

— Фермага бөгүн чедирин күзеп турар силер бе? Аңаа баары ончуг белен. Эртенги саалда 6 шакта, кежээнги 17 шакта эгелээр. Ынаар саалда сапында бистин машинаавыс чоруп турар. Саанчылар бо суурнуң төп ортузунга чыглы дузуп кедгеш, ынаар чоруптар улус—деп, ферма эргелекчизи Кызыл-оол Карамысович Ховалыг чугаалайдыр.

Мурнунда хүн Каа-Хемниң эзлээн черлеринге чаъстапкан турган. Эртенниң серпини аажок. Салгын хемни куду кагарга, арыны соолакчадыр сыйбап турар экизин каптаар. Таңганыг өт-сигенинин болгаш үнүштериниң чыды эмиш ыныып, кижини таалдып турар омакшылдыгдаа.

Чолаачы Сергей Иванович Сазчак машинаазын «бипп-бипп» кылдыр алгырып каан маңнадып келди. Кырында сандайлар салып каан машинаже саанчылар каптагайы ончуг үне халыжын турлар.

Машинаның дугуйлары дупкурту ышкаш, чүгүлүп ыңай болган. Саанчыларның ырыы Мергениң делегеннинге чаңгыланган:

Саарыглап агып чыдар
Шапкын Мерген оккур-
лайын.
Чазык, хөглүг алы туткан
Саанчы кыстар кежээ-
лейин.
Кажарацнаан, агарацнаан,
Хадың ыяш чараш-лайын.
Кадайларның, уругларның
Каттыржыры өткүт-лейин.

Саанчылар боттарын кыстар деп ырлажып чораанвар. Шынында оларның аразында уруг-дарыглыгдары-даа, ынаан-да чалыы кыстар-даа бар. Бо дээрге күш-ажылчы кижилериң өөрүшкүзү болгаш таалалы-дыр.

Саанчыларның машиназы чедип кээрге, өөренген инектер сагдырар клетказларынче чоокшулап кээп турар болган. Бистин чедирин келген чолаачы Сергей тракторнуң ажылдадыр черинче багны суккаш, шеле каптарга, ол бир дески дириледир хөделип үне берген. Саанчылар боттарының турар чедирин эдлешеш, саалдаңы эгелээн. Олар баш удур белеткеп кааны чарбаңы десин доллур каггылаан каарга, инектер ону таалал-биле чин, оон төлевири азы шаңнады кылдыр сүдүн берип турганнар.

Фермада ам бо хүннерде 215 инекти саап турар. Олар хүнүн-не бир тонна ажыг сүттү берип турар.

Ферма эргелекчиси Кызыл-оол Ховалыгның чугаалап турары-биле алырга, бо чылдың ыяысы берге бооп эртвен. Ынчангаш кышкы үеде сүт саалдазы шоолуг эвес турган. Оон туржук, ферма чайлаглаан кашкуже чедир безин сүт саалдазы шоолуг эвес турган. Чайлаглаашкынының ачызы-биле хүнде-ле 300—500 кг сүттү немей алыр аргалыг болган.

Саанчылар аразында калбаргаң социалистиг чаршыта Светлана Лопсан биле Валентина Найдан олар мурнаан, 18.484 болгаш 17.652 кг сүттү тус-тузунда саггаш, беш айларның дургузунда саанчылар аразында чаршыттың мурнакчылары болганнар.

Ферманың эргелекчизиниң болгаш саанчыларының сүт саалдазының планы күүсеттинген турар дээнинге бүзүрен болбайн аан. Ындыг-даа болза, ферма сүт саалдазының планын доллур болгаш ажыр күүсеттиринге чедир амдаа улуг күженнишкиннерин үндүрер ыяар дээрин чугаажок. Ону аңаа-да бөдүүн чижек-биле коргузерге безин илдеп. Сүт саалдазының беш айлар иштинде планыг онаалдазын үүгле ийи саанчы күүсеткен турары амдаа улуг күженнишкинин негээр дээрин херечилеп турар. Ферма майда 26.266 кг сүттү саап алыр планыг турган, ону 18.650 кг кылдыр күүсеткен. Бир саар инекке онааштыр ап турар сүт база куду. Чижээ, 5 айда бир саар инектен 474,2 кг сүттү саап алганы канчап бедик деңнел дээр боор.

Ам чылдың чартыы төнген, ынчалза-даа саанчылар Светлана Лопсан биле Валентина Найдан олар адаан аайы-биле 621 болгаш 637,6 кг сүттү бир инектен саап алган бооп турарлар. Өске саанчыларның көргүзүү оон ырак куду.

Ферманың инектери эжиктеп уксаанын бооп турар-даа болза, саалдаңын куду деңнели күш-ажылды организастаанында ам-даа улуг четчеспер бар дээрин үстүнде көргеннинис бөдүүн чижектер тодаргай чугаадап турар.

Саар инектериниң кададын болгаш одарын организастап турарында-даа четпестер бар. Саалда бооп турда бистин аңаа чораан хүнүвүсте инектерни саалда соонда, эртенгиниң 9 шак чедип чорда, үүгле ам одарже үндүрген. Ынчаарда изиг дужүп эгелей берген турар болгаш, олар серинде оттавайн барганыбиле сүттү хөй эвести бээр эпаары илдеп. Саар инектериниң кадарчызы В. А. Хуурак каш чыл дургузунда ажылдап келген хоочун малчын. Ынчалза-даа ол инектерни таарыштыр одарладырын бодавайн турары илдеп болган. Саалда соонда инектер кайнаар шуужуп үнүштер болдур, малчын оларның соо-биле чоруп каар, оларны таарыштыр одарлатпас болган. Кадарчы кижи дээрге одар черниң өзулут ээзи болур ужурлуг болгай.

Ферманың чыпшыр чаңында-чүс ажыг аныяк бода малдың кедиңи база бар. Оон ыңай ол-ла ферманың оларында 400 ажыг чылгы база турган. Чылгыны үр үеде чайлаглатпаан турганы базада четпес.

Чайның айлары дээрге сүт саалдазының түлүк үези болгай. Ол үениң чаңгыс-даа хүнүн чедир ажытлавайн баар болза, ону дуглаары берге.

Совхозтуң саабырының удуртулгазы болгаш оон мал ажылының тускай эртемнигдери байлак дуржулгалыг эштер. Олар мурнуку чылларда ферманың ат-алдарын бедик тудуп келгеннер. Олар организакчы ажылды бедик деңнелге тургузаар болза, чамдык күүсеттинмейн эрте берген үүлдерни эгидип ап ыыдаар.

С. ТАМБА,
«Шынның» тускай корр.

АЗЕРБАЙДЖАН: ОРТУЛУКТАР ТУРГУСТУНГАН

Көстүп көрбээн кыска хуусаада — үш-ле ай дургузунда Каспий далайда металлдан болгаш демир-бетониан чаа ортулук тургустунган. Дүргедиишкин тудугунуң үнелиг сес хуу кызырган.

«Каспморбурстрой» трестте В. Злогодуховтуң бригадазының күш-ажылының эки организастыы чедишкинин хандырган. Далай дүвүнче демир адагаштар хап киирер эзлээн күчүлүг машиналарны болгаш өске-даа техниканы бригада алган болгаш чаа улуг хемчеелдиг конструкцияларны эптээрин дүргеп өөренип алган. Бүгү ажылчынар үш-дөрт мергежилдиглер, оон ачызында техниканы бүрүү-биле ажылган турар. Бригада кежигүннери далай шуурганнан турда безин шак-үени халас ытпаан — эрикке кезектерни белеткеп, конструкцияларны эптеп, а далай оожургай бээрге, оларны ажылдаар черинче соортүп чедирип турган. Далайның аажы-чаңын билир кижилер тресте хөй. Олар чыл эгезинден бээр Каспийде 15 каң ортулуктарны тудуп тургускан. Ындыг ортулуктар шупту муң хире. Ханы суглуг черлерде үттеттинген скважиналар бүгү далай нефтизиниң оннуң бир кезээн берип турар.

(СЭТА).

КҮЧҮЛҮГ КОМПЛЕКСТИ КЫЛЫП ТУРАР

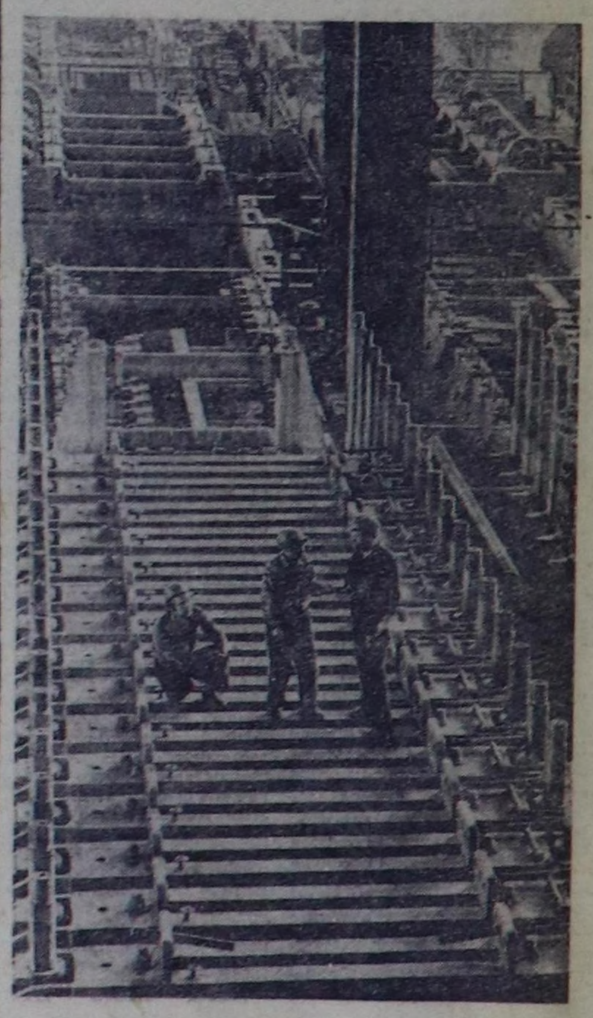

Вологда область. Череповецтин металлургия заводунуң кислород-конвертор цегинин баштайгы эзлчээ — бо чылын ажылдап эгелээр тудуг чери бооп турар. Эрги демирни үзүк-соксаал чокка кударының бирги болгаш ийиги машиналарын амгы үеде эптеп кылып турар. Чуртта эң-не улуг болур ол комплекс чыл санында-ла ийи миллион тонна канны чуртка бээр аргалыг.

Ол чаа бүдүрүлге черинде ийи конвертор, демирни соксаал чокка кудар салбыр, кислород кылыр черлер кирин турар.

ЧУРУКТА: демирни үзүк-соксаал чокка кударының бирги машиназын эптеп турары.

С. МЕТЕЛИЦАНЫҢ тырттырган фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ТАЙБЫҢ ФОНДУЗУНГА

Дагестанның наймысылалы Махачкаланың кудумчуларында Делегеннинг уруглар чылының амблема-демдээн чураан такси-машиналар маңнажын турар апарган (чурукта). Ол автомобильдерни бүдүрүлге черинин эн дээре чолаачылары, колдуунда коммунистер боттарының код ажылындан хостуг үелериндe эзлчежип баш-карып чоруп турардар.

Чолаачылар хүнде тыпкан бүгү орулгазын Тайбың фондузунче, чаа хогаалуг эгелеп турар чурттарының уругларына дузалаачы кылдыр шилчидип турардар.

Р. ДИКТИҢ тырттырган фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Атеизм темазынга

ӨӨРЕНИКЧИЛЕРДЕН АЙТЫРАРГА

СЭКП ТК-ның «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам экижидер дугайында» доктаалында ажылчы чонларның ортузунга атеистиг пропаганданы күштелдиреринин чугулазын база айткан.

Тыва улустуң шаандакы чаңчылдарын төөгү демдеглелдериниен, шинчилелдерден болгаш чонуң аас чогаалыдан-даа сонуургап коорге, олар онзагай талаларлыг болгаш алызындан үндезининг бооп турар. Ылаңгыя хүндүткелдиг өзүчурумнары, ажыл-амыдыралдың чаагай чаңчылдары чонуң, үе-төөгүзүнден бээр салгалдан салгал дамчыштыр чыгдыныг тыптып келген болур. Ынчаарга Тывага сарыг шажын (ламаизм) нептереп эгелээн соонда чонуң дыка хөй чаагай чаңчылдары шажынның номналына алзып, оон утка-шыварыбиле холужа берген. Дарлакчы ацгыының ону кара өжегээр ынчаар кылып, кижилериң угаан-медерелин доозедип чоралын билир бис. Кандыг-даа чаңчыл дораан-на эстип чиде бербес. Ынчангаш тыва улустуң өзүлүг чаагай чаңчылдары шажынның чүдүлге-биле холбажы берген чаңчылдарын ылгап билири ончуг чугула. Чүге дээрге ол чаңчылдар салгалдан салгалче дамчып турар болгай.

Чамдык кижилериң бодап турары-биле алырга, амгы үеде школаларга шажынга удур кижизидилгени чоруттпас болза ажырбас, чүге дээрге өөреникчилер школага өөренип кээриниң мурнундала шажын дугайын, оон хоразының дугайын билбестер деп санап турар. Ол шын эвес. Улуг улустуң бүгү-ле кылып турар ажылын, демдеглеп эрттирип турар өзүлалдарын аныяктар чажыдан тура эскерип, көрүп чоруур. Ылаңгыя кижи хөржүткеп кылыр өзүлалдарывыс амга чедир шажынчүдүлгениң артышкынарыбиле холбаалыг бооп турарын ажыы-биле чугаалаар апаар. Чамдык таварылгаларда «лама», «хам» мен дээр мангысталчак амыдыралдыларны-даа хоолн келген болгулаарын дамчыыр чугаадан дыңнаар бис. Ол чорукташ угаанга бодунуң салдарын чедирип турар. Өске талазында, коммунистиг идеалдарга бердинген, туруштут совет кижилерни кижизидери бистиң хүлээлгевис.

Ынчангаш школаларга атеистиг пропаганданы чорудары чугула. Бешки класстың өөреникчилеринге эзлээн хөй айтырыгларны салып, өөреникчилериниң шажын дугайында билиин тодарадырывыска мындыг болган:

Хүрээ деп чүл?

Хүрээ дээрге улус мегелээр бажын-дыр.

Атеист деп кымыл?

Бо айтырыгны өөреникчилериниң 70 хуузу харыылаан ыңыдаваан. Чүгле 30 хуузу атеист дээрге кижи-дир, чер кырында бурган чок деп тайылбырлап чоруур кижидир деп харыылаан. 9—10 класстарның чамдык өөреникчилери «Атеизм болгаш шажын-чүдүлгениң кайызыдаа менээ хамаан чок, чүге дээрге оон кайызын-даа сонуургавас мен» деп дөрт харыыны бергеп. Моон алгаш коорге, аныяктар ортузунга атеистиг пропаганданы чорудуп турарывыс черле четпес. Номчукчулар маңаа хамаарыштыр канчаар бодап турар ирги деп бодал-биле моңу бижидим.

С. САРЫГ, башкы.
КАА-ХЕМ РАЙОН.

СОВЕТ ПРИБАЛТИКА: ТУРГУЗУУШКУННУҢ ОРУУ-БИЛЕ

Эстониянын экономиказы үе-шагдан бөөр далай-биле холбашкан. Эстон балыкчылар ам-даа далайның олчатыныкыныче чорун турар, ынчалзажок океан судноларыбиле, амгы үеним рефрижератор траулерлери-биле чорун турар. Хийумаа ортулуктун бүгү балыкчыларын каттыштырган балык ажылдыг «Хийу калур» колхозтуң траулер капитаны Хеин Поор — чаңчыл болган олча-тывышты уламчылап турар кижилерниң бирээзи. Чурттун Дээди Совединиң Эстон улустуң эргелыктарын төлөлекчилеп, ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алган сессиязга санал бергеш, ол мынча дээн: «Бистиң үевисте, Советтер чуртунда мышкаш, эстон балыкчы кижилер даа мынаар эки чурттап чорбаан».

Чурттун Үндезин Хоолдуазында быжыглаттынган лениннин национал политиказын бүгү эстон улустуң деткил турарын илергейлээн ооң мындыг состерин чижекке киирейн:

— Совет эрге-чагырга бистиң чонувуска чүү бергенил дээрзин Эстон ССР-ниң хөгжүлдези тодаргай көргүзүп турар. Эстон улус болунуп салым-чолун Совет Эвилелиниң өске улустары-биле 1940 чылда эки турازы-биле болган туюлунга чедир холбаан. Дайынның аар-берге чылдары республикага улуг когаралды таварыштырган. Ынчаарга чүгле чуруттун бүгү улустарының акы-дүңма дузаламчызының ачызы-биле Совет Эстония дайын соолуңук чылдарында болунуп улус ажыл-агыйын кыска хуусаада катап тургузуп чыдаан. Эстон ССР-ниң үлетпүр продукциязының хемчээли 1940 чылга деңнээрге, 42 катап өскен.

Прибалтика республикалары—Эстония, Латвия, Литва ССРЭ-ге каттышкан турар үеде оларның экономиказы Барын Европаның чиг-эт бөөр чери болуп турган. Ынчалзажок социалистиг өрукче киргеш, акы-дүңма совет республикалардан бүгү талалыг дузалажылгазы алынган, олар чуртка хөгжүлдениң эң-не бедик темпилерин чедип алган. Олар туруп көрбээн бурунгаар шураашкынны Совет эрге-чагырганың чылдарының дургуунда кылган болган механизаттыңган социалистиг кедээ ажыл-агыйлыг, бедик сайзыраңгай индустриялыг республикалар кылдыр хуула бергилээн.

Совет Эстониада улуг электроэнергетика баазазы, машина тудуунуң бала прибор тудуунуң амгы үеде ылдырлары тургузуп чыдаан. Сланец болбаазырадыр, химия, чиик болган аъш-чем үлетпүү, балык тывыжы бедик темпилер-биле хөгжүп турар. Кодээ ажыл-агый продукциязын будурери 1940 чыл-биле деңнээрге, ийи чартык катап өскен.

Совет Латвия бөгүн чуруттун радио-электроника үлетпүрүн хөгжүдерине кол черни эзлеп турар. Делегей стандарттарының деңнелинге бүдүрүп үндүрүп турар ооң продукциязы, бүгү-ле эвилелдешкен республикаларда калбаа-биле ажыглаттынып, экспортче үнүп турар. Совет Прибалтиканың өске-даа республикаларынга мышкаш, Латвияга экономиканы хөй адырлыг кылдыр комплекстиг хөгжүдери онзагай болуп турар.

Совет Литваның үлетпүрү амгы үеде металл болбаазырадыр станоктарны, соодукчуларны, үнүш үеин будурер талазы-биле эвилелдешкен республикаларның аразында дөртку черни эзлеп турар. Эт будурериниң, чиик үлетпүрүнүң эзлээн хөй кылыгларының, цементиниң талазы-биле ол мурнакчы туруштарны эзлеп турар. Бөгүн республиканың үлетпүрү бүгү 1940 чылла будурүп үндүргени мышкаш ынча продукцияны чүгле чаңгыс неделя дургузуунда үндүрүп турар.

Прибалтика республикаларының экономиказының ол хире кайгамчыктыг өзүлдези олар ССРЭ-ге каттышкаш, улустар аразының харылзаларының чаа хевиринче киргениниң ачызында болдунар аргалыг апарган. Чуруттун чаңгыс аай улус ажыл-агый комплекизиниң тудуңи кеезээ болбушаан, прибалтика республика бүрүзүнүң экономиказы бүгү-ле бойдус байлактарын база индустриалдыг курлавырларны ажыглап болур апарган, өске бүгү эвилелдешкен республикаларбиле кооперацияже, үре-түүнелдиг кады ажылдажылгаже киргеш.

Эвилелдешкен республикаларның аразында күш-ажылдың чөптүг хуваалдазы, ажыл-агыйның кооперациязы болган специализациязы еске-даа акы-дүңма республикаларга ышкаш, Эстонияга, Латвияга, Литвага от республикаларның национал эрге-ажыктарынга дүгжүр болган бүгү совет кижилерниң эрге-ажыктарынга чуруттун чаңгыс аай улус ажыл-агый комплекизинге улуг салыышкынны киирер өй-тап хемчээлдиг будүрүге күүлерни экономиканың эзлээн хөй адырларынга тургузарының аргазын берген.

Ол крайның энергетика айтырыын чогум-на ындыг янзы шиитпирлээн. Эстония бодунуң байлак сланецтиг черлериниң баазазынга чыдыг күжү-биле ажылдаар эзлээн каш улуг электростанцияларын өске эвилелдешкен республикаларның дузазы-биле туткаш, күүлүг энергетика үндезинин турган. Бөгүн ол республика чуруттакчы чонуңуң кижи санынга онаштыр электроэнергия будүрер талазы-биле делегейде бирги черлерниң бирээзин эзлеп турар. Ол чүгле бодунуң экономиказын электроэнергия-биле бүрүн хандырып турар эвес, харын ооң кезиниңден хөйүн Эстония, Латвия, Литва болган Белорус эвилелдешкен республикаларны, Россия Федерациязының Соңгу Барының талазын хаара туткан ССРЭ-ниң Соңгу-Барының энергосистемазынче чорудуп турар.

Совет Прибалтиканың республикалары ам ниити эвилелдиң экономиказынга улуг салыышкынны киирип турар. Ынчалзажок боттары база-ла хөйну ап турарлар. Олче бүгү акы-дүңма республикалардың техниктиг херекселдер, деринишкиннер, чиг-эт, чартык фабрикаттар, оттулар үүл кээп турар. Чижээ, Латвияның «ВЭФ» дээр электротехниктиг заводунуң продукциязын белеткээрге Россия Федерациязының, Украинаның, Белоруссияның болган өске-даа республикаларның 850 ажыг будүрүлгелериниң коллективтери киржип турар. Рига шимчедикчилериниң будүрүлгезинге чуруттун 200 ажыг улуг-улуг заводтары киржиргелиг. Бүгү республикаларның экономиктиг болдунар аргаларын база курлавырларын каттыштырар чорук оларның тус бүрүзүнүң—эң бичиизиниңдаа, эң улуунун-даа хөгжүлдезин дүргедедип турар.

Латвияда дыка хөй үлетпүр будүрүлгелерин тургускан, ол дээрге экономика талазы-биле ажыы чок болган национал эрге-ажыктарга дүүшпес чүве-дир деп, «Прибалтиканың кулдаңдырган улустарын камгалаар» деп ургулчу чулчуруп турар Барының чүктүң пропагандазы нүүлдеп турар. Ол эллептиг чулчурушкун. Республиканың улус ажыл-агыйын бүгү талалыг шапкын хөгжүдеринге күүлүг будүрүлге баазазын тургусканына, ооң бедик техниктиг дериттиниишкининге, орулгалынга, специалистерниң болган ажылчыларының ажыл-биле бүрүн хандыртынганына—ол бүгүнү Барының чүктүң кайы-даа чуртунуң чону магадап болур.

Совет Прибалтиканың улустары боттарының қогаддыкчы карак кылыл күш-ажылы-биле күчүлүг үлетпүр баазазын тургусканы, боттарының республикаларының экономиктиг деңшилгезин дүргедедип турар. Ооң-биле кады чугула социал чаартылгалар болуп, чонуңуң амыдырал деннели, ооң эртем-билин, культуразы өзүп турар.

Г. СПИРИДОНОВ,
ПМА-ның политиктиг тайылбырлакчызы.

Планнар болган ажыл-херектер

олар ССРЭ-ге каттышкаш, улустар аразының харылзаларының чаа хевиринче киргениниң ачызында болдунар аргалыг апарган. Чуруттун чаңгыс аай улус ажыл-агый комплекизиниң тудуңи кеезээ болбушаан, прибалтика республика бүрүзүнүң экономиказы бүгү-ле бойдус байлактарын база индустриалдыг курлавырларны ажыглап болур апарган, өске бүгү эвилелдешкен республикаларбиле кооперацияже, үре-түүнелдиг кады ажылдажылгаже киргеш.

Эвилелдешкен республикаларның аразында күш-ажылдың чөптүг хуваалдазы, ажыл-агыйның кооперациязы болган специализациязы еске-даа акы-дүңма республикаларга ышкаш, Эстонияга, Латвияга, Литвага от республикаларның национал эрге-ажыктарынга дүгжүр болган бүгү совет кижилерниң эрге-ажыктарынга чуруттун чаңгыс аай улус ажыл-агый комплекизинге улуг салыышкынны киирер өй-тап хемчээлдиг будүрүге күүлерни экономиканың эзлээн хөй адырларынга тургузарының аргазын берген.

Ол крайның энергетика айтырыын чогум-на ындыг янзы шиитпирлээн. Эстония бодунуң байлак сланецтиг черлериниң баазазынга чыдыг күжү-биле ажылдаар эзлээн каш улуг электростанцияларын өске эвилелдешкен республикаларның дузазы-биле туткаш, күүлүг энергетика үндезинин турган. Бөгүн ол республика чуруттакчы чонуңуң кижи санынга онаштыр электроэнергия будүрер талазы-биле делегейде бирги черлериниң бирээзин эзлеп турар. Ол чүгле бодунуң экономиказын электроэнергия-биле бүрүн хандырып турар эвес, харын ооң кезиниңден хөйүн Эстония, Латвия, Литва болган Белорус эвилелдешкен республикаларны, Россия Федерациязының Соңгу Барының талазын хаара туткан ССРЭ-ниң Соңгу-Барының энергосистемазынче чорудуп турар.

Совет Прибалтиканың республикалары ам ниити эвилелдиң экономиказынга улуг салыышкынны киирип турар. Ынчалзажок боттары база-ла хөйну ап турарлар. Олче бүгү акы-дүңма республикалардың техниктиг херекселдер, деринишкиннер, чиг-эт, чартык фабрикаттар, оттулар үүл кээп турар. Чижээ, Латвияның «ВЭФ» дээр электротехниктиг заводунуң продукциязын белеткээрге Россия Федерациязының, Украинаның, Белоруссияның болган өске-даа республикаларның 850 ажыг будүрүлгелериниң коллективтери киржип турар. Рига шимчедикчилериниң будүрүлгезинге чуруттун 200 ажыг улуг-улуг заводтары киржиргелиг. Бүгү республикаларның экономиктиг болдунар аргаларын база курлавырларын каттыштырар чорук оларның тус бүрүзүнүң—эң бичиизиниңдаа, эң улуунун-даа хөгжүлдезин дүргедедип турар.

Латвияда дыка хөй үлетпүр будүрүлгелерин тургускан, ол дээрге экономика талазы-биле ажыы чок болган национал эрге-ажыктарга дүүшпес чүве-дир деп, «Прибалтиканың кулдаңдырган улустарын камгалаар» деп ургулчу чулчуруп турар Барының чүктүң пропагандазы нүүлдеп турар. Ол эллептиг чулчурушкун. Республиканың улус ажыл-агыйын бүгү талалыг шапкын хөгжүдеринге күүлүг будүрүлге баазазын тургусканына, ооң бедик техниктиг дериттиниишкининге, орулгалынга, специалистерниң болган ажылчыларының ажыл-биле бүрүн хандыртынганына—ол бүгүнү Барының чүктүң кайы-даа чуртунуң чону магадап болур.

Совет Прибалтиканың улустары боттарының қогаддыкчы карак кылыл күш-ажылы-биле күчүлүг үлетпүр баазазын тургусканы, боттарының республикаларының экономиктиг деңшилгезин дүргедедип турар. Ооң-биле кады чугула социал чаартылгалар болуп, чонуңуң амыдырал деннели, ооң эртем-билин, культуразы өзүп турар.

Г. СПИРИДОНОВ,
ПМА-ның политиктиг тайылбырлакчызы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болган ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СОЦИАЛИЗМНИҢ УЛУГ КҮЖҮ

СОФИЯ. (СЭТА). Болгар Компартиязының «Партиздат» деп ном үндүрер чери СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң ажылдарының «Социалистиг делегей — улуг идеяларың таныдлгеан» деп чыындызын болгар дылда парлап үндүрген. Социалистиг чуруттарының ақыдуңмалышкы болган эп-сеткил каттыштырылгазынга турасказаттынган чугаалары болган түүлдери ында кирип турар.

Эш Л. И. Брежневтиң ному болза идеологизының чаңгыс аай болганы биле болган ниити сорулгалардыы-биле каттышкан тускай, хамаарышпас, деп эргелиг күүнедериниң эки-тура эвилелиниң—делегейниң социалистиг дем каттыштырылгазының шапкын хөгжүлдезинин дугайында тодаргай болган угаазылалдыг биличишкинин берип турар— деп, «Партиздаттың» директору Н. Ганчовский СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн. Делегейде бир дугаар социалистиг күүнениң ролюн болган ужур-дузазын, СЭКП-ниң акы-дүңма социалистиг чуруттарының болган оларның коммунистиг партияларының чаңгыс эвин болган сырый каттыжылгазын быжыглаарынче, ниити коммунистиг идеалдар дээш оларның кады ажылдажылгазын улам калбартырынче углаңган өскерлиш чок интернационалчы политиказын чыынды- ның материалдарында хаңнызы-биле тода көргүскен.

Социалистиг дем каттыштырылгазының ажыл-чорудулгазын ук ному делегей политиказының тодарадыр барымдаазы кылдыр анализтеп көргүскен. Дем каттыштырылга чуруттарының аразында харылзаалардың үндезинин социалистиг интернационализм болур. Бистиң күүнелеривистиң акы-дүңмалышкы чоруу болгаш бүгү талалыг дузалажылгазы оларның социал тургузуунуң бир аай чоруунга болган марксизм-ленинизмниң принциптериже шыпчызынга үндезиленип турар. Боттуг социализм чуруттарының улустарының чоок-шулажылгазын хандырып турар экономиктиг, политиктиг болган культурлуг кады ажылдажылгазының шапкын хөгжүлдезин эп Л. И. Брежнев онзалап айыткан.

Совет Эвилелиниң сайзыраңгай капиталистиг күүнелер-биле болган база боттарының национал хамаарышпас чоруун чаалап алган, тускай күүне кыдыр хөгжүүр оруунда кирип алган чуруттар-биле харылзаалары-ның кол-кол айтырыглары, ажылчын болган коммунистиг шимчээшкиннериниң проблемалары ноомда хаңы марксчи-леннчи анализ-биле чыыттынган. СЭКП-ниң болган Совет күүненің чепсегленишкинин соксадырынче, бистиң планетавыстың бүгү улустарынга тайбыны болган айыл чок чорукту хандырарынче углаңган чайгылыш чок даштыкы политиказы ол ноомда онза черни эзлеп турар.

Эш Л. И. Брежневтиң СЭКП-ниң болган БКП-ның база бистиң акы-дүңмалышкы ийи улустарывыстың харылзааларының айтырыгларынга холбашкан эзлээн каш чугаалары чыындыда киргеш. Ол харылзаалар социалистиг интернационализмниң херек кырында боттанмышкынының чижээ болуп турар дээр дугайында бодал ол чугаалариың кол утказы— деп, Н. Ганчовский демдеглээн. ССРЭ-биле найырал болган кады ажылдажылга, ийи партияларың аразында чаңгыс эп, ийи чуруттарының бүгү талалыг сырый чоокшулажылышкыны социалистиг Болгарияның чедишкининг болган шапкын хөгжүлдезинин магадылалы болур дээрзинге болгар улус ханы бүүрелдиг.

Совет-болгар йайыралдың чечектелишкининге болган улам ханылаарынга Л. И. Брежневтиң хуула салыышкыны улуг дээрзин «Партиздаттың» директору түүнелиниңе айыткан. Ооң ужурунда эш Л. И. Брежневке делегейниң Димитров шаналың тывыскаынынга болгар улус ханызыбиле өөрүп, байыр чедирген.

(СЭТА).

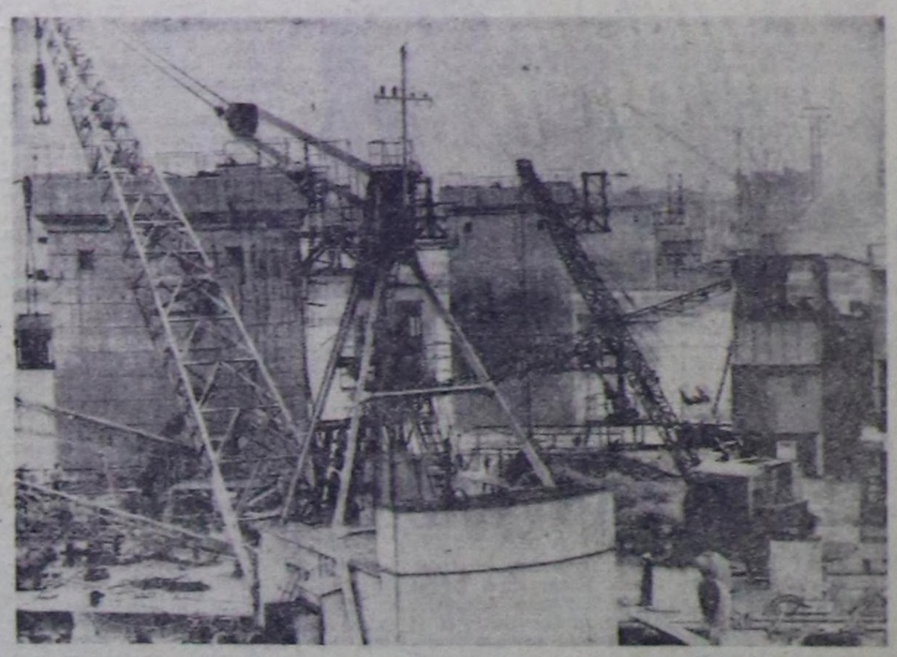

ВЬЕТНАМ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКА. Ханойнуң чоогунда Кызыл-Хемни кежилдир ол республиканда эң-не улуг болур «Тханглонг» дээр көвүрүгүн кылып турар. Ооң кырынга салдынар демир-орукту болган автомобиль оруун тавартыр чыдда-ла чөрбө миллион тонна янзы-бүрү чүүтер эртер ужурлуг. Ниити национал ужур-дузалыг ол транспорт көвүрүүн тудар талазы-биле техниктиг дузаны Совет Эвилели социалистиг Вьетнамга көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: «Тханглонг» деп көвүрүгүн тудуп турары.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

УТБХ-НИҢ СЕССИЯЗЫ

ПЕКИН. (СЭТА). Улус төлөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралы аңаа бооп эрткен.

Аңаа Күүне чөвүлелиниң премьери Хуа Гофэниң кылганы чазак ажылының дугайында плеткелин дыңнаан. 1979 чылда улус ажыл-агыйының планын болган бюджетти, а ол ышкаш эзлээн каш хоойлу-дурумнерни хүлээп алган. Кыдат Улус Республиканың төөгүзүнде бир-ле дугаарында кеземче болгаш кеземче-чорудулга хоойлуларын хүлээп алган. Янзы-бүрү чаларның революстуг комитеттерин «культура революциязының» мурнунда турганы чер-черниң улусту чазактары ышкаш кылдыр эде органнаастаарын шиитпирлээн. Даштыкы капиталдың киржилгеан-биле ажылдаар каттышкан бүдүрүлге черлерин тургузуп ажылдадырының дугайында айтырыгларны хоойлуларның бирээзинде айтып турар.

Кыдат Улус Республиканың удуртукчуларының амгы үеде боттандырын чорудуп турар даштыкы политиктиг угланышкынын сессия түүлдүг деп бадыткаан.

НИКАРАГУАДА БАЙДАЛ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Каттышкан Штаттар Никарагуада американчы корум-чурумну камгалаар дээш ында үүлгедишкиннерин улам күштелдирип турар. Ол чуртта улустуң тура-хамыышкыны калбаргаң. АКШ-тың чаа алчынын соолгу хүннерде диктатор Сомоса-биле үш удаа барын ужурашкаш, «Үе шиитпирлеп таарыштырарының» америк планында айтып турар түүлдериниң дугайын ооң-биле ыяк чугаалажып турган. Ол планны никарагуа улус шиитпирлин-биле буруу шаан, хүлээп албайн турары билдингир.

«Нью-Йорк таймс» солунунуң бижин турары-биле алырга, Вашингтонуң албан ужуруубиле ында чеде берген төлөлекчилери диктатураның соваарымчалыг удурланыкчылары»-биле база чугаалажышкыннарны кылып турар. Ооң-биле Вашингтон «келир үеним кандыг-даа чазаанга Сандино аттыг Национал Хосталга фронтузунуң чедирер салдар-халдавырын кызыгаарлаарын күзеп турардыр» деп, ол-ла солун бижээн. «АКШ он бөш муң кижилиг национал гвардияны радикалдамге удур магадылал кылдыр корбүшаан, ону узуткаарын болдурбас деп чүткүп турарын» солун бижээн.

САН-ХОСЕ. (СЭТА). АКШ Никарагуага «тайбыңчыдылгага дузалаар» деп аңыас-биле амгы диктаторжу эрге-чагырганга шериг-биле дузалажып турар. Коста-Риканың «Пренса либре» солунунуң бижээни-биле алырга, Никарагуаже боо-чепсекти үшкү чуруттарны таварты дүү-далаш-биле октап турар. Чоокта чаа Сомосага хүлээлип берген ужар-хемелерни тура халышкан улуска удур ажыглап, эгелей бергенин солун дыңнаткан. Ракеталыг снарядтарны салып үндүрер херекселдер-биле чепсегленген «Шерман» дээр танкылар болган кунктыг машиналар орукта бар чоруур. АКШ-тың камгалал министерствозунуң үүлдүг деп көргениниң соонда, ракеталар-биле чепсеглевген 20-ден эвээш авес шүүргедекчи - бомбардировщиктерин Израиль Сомосаже чорудуп берген деп, неделя санында үнер «Либертад» солун бижээн.

Диктаторвуң аг-шериглери ол боо-чепсектериң дузазыбиле Манагуаның чамдык районнарындан тура-халыкчыларны кызыл үндүрерин орадаштыкаш, боттарының өжэниниг үүлгедишкиннерин боо-чепсек чок чонга удур кылып турарлар. Ядылар чуруттан турар кварталдарны ужар-хемелериң чээргеен ышкаш кылдыр буза шаан каашканының соонда безин улустуң демисежиринге шиитпирлиг чоруун соксадыр орадаажышкыннарны Сомоса кылбышаан турар. Бажың-балгат чок арткан он-он муң кижилериң мөөнежин чыылганы тускай лагерьлерде тиф аарыг нептереп эгелээн.

Национал Хосталга фронтузунуң түүнелдери-биле алырга, Сомосаның талазында Чилиден барык 300, Сальвадордан—400, Гондурастан — 600, Гватемаладан — эвээш каш чүс саттыныкчылар, а ол ышкаш Сайгониуң чалча чазаанын чедир узуткаттынмаан дайынарактары чаалажып чоруун турар.

Диктаторвуң аг-шериглери эжелекчилер-биле бир-дөмей үүлгедишкиннерни кылын турарын даштыкы агентилелдериң дыңнадыгларында айтып турар.

Ынчалза-даа тура халышкын кылган улус боттарының туруштарын улам күштелдирип турардар. Сандино аттыг Национал Хосталга фронтузунуң отрядтары соңгу чүкте шаан халдаашкынларны үргулчулевишаан. Матагальпа болган Эстели-биле Манагуаны харылаштырган орук-тарының белдирлешкен чериндe Себако хоорайны олар эзлеп алган. Национал гвардиянын гарнизонун бүрүү-биле чылча шапкан, колдуунда-ла дыка хөй америк боо-чепсекти болган ок-чемзекти хуулаан алган.

Мурнуу чүкте патриоттарның улуг күштери Ривасты камгалап турган диктаторнуң шериглерин калармаларында сымыдырып, оларны бүзөлеп алган турарлар. Соолгу хүннерде ол чоок-кавыышкыңдыка хөй тараачыларны НХФ-нуң отрядтарынга каттыжып киргеш, диктаторнуң аг-шериндеи хуулаан алган боо-чепсекти холга алганнар.

Манагуадан мурнуу талаже 25 км черде турар Масайде патриоттар наймыылады соолгу удаа шиитпирлиг штурмнаар дээш күштү мөөнеп турарлар.

СЭКП-НИҢ ЭКОНОМИКТИГ ПОЛИТИКАЗЫНЫҢ ДЭЭДИ ЭЧИС СОРУЛГАЗЫ

СЭКП бодунуң экономиктиг политиказында социалистиг ажыл-агыйны башкарар талазы-биле В. И. Ленинниң идеяларына болган үүлдериниге доктаамал даныып, төөгүлүг чаа үениң байдалдарында ону чогаадыкчы өзү-биле ажыглап турар. Төөгүлүг чаа үе-чада бүрүзүнүң онзагай байдалдарын өөрүмдаалазары — партияның политиктиг угланышкынының эртемге үндезилеттинген база хажыттынмас негелдери ол. ССРЭ-ге сайзыраңгай социалистиг шиитпелди тургузары экономиктиг политиканың угланышкыннарын тодарадын, ажыл-агыйны сорулгаларын шиитпирлээриниң янзы-бүрү ажыктыг аргаларын ажылдап кылыры, ол үе-чаданың онзагай байдалынга дүгжүп турар үр хуусаалыг экономиктиг стратегияны тодарадырын негеп турган. СЭКП-ниң XXIV база XXV съездилериниң ажылдан кылганы экономиктиг политика болза амыдыралдың көдүрүп үндүрүп келгени айтырыглары өзүлүг чаартыкчы өзү-биле шиитпирлээриниң салгалын келген тудуш холбашкак политиктиг угланышкыны болур.

Экономиктиг политиканы ажылдап кылырының кол үүлү — ооң эчис сорулгаларын тодарадыры болур. Сайзыраңгай социализмниң үезинде чонуңуң чаагай байдалының өзүлдезин, ооң доктаамал өзүп турар база хөй янзы херетледерин улам долу хандырарын СЭКП бодунуң экономиктиг политиказының дээди эчис сорулгазы кылыр салып турар. Ындыг эчис сорулга ажылчы чоннар мөсаларының үндезин эргеажыктарынга дүгжүп база социалистиг тургузуушкунунуң чаагай будужүнүң тодаргай илергейлели болур.

БОДАВЫЖЕ, мурнуунда эткен үе-чадаларда улустуң чаагай чоруун бедидер талазы-биле бистиң чуртувуска база хөй үүлдер кылдынган болбайн аан. Ынчалзажок социал сорулгаларны калбаа-биле база комплекстиг шиитпирлээр аргалар хөй үеде кызыгаарланчак байдалдыг турган. Ол үүлдер материал-техниктиг базаның четпес хөгжүп турганы-биле, бирги чергениң эргежок чугула курлавырларын будүрүлге болгаш эртем-техниктиг күүү күштү тургузарынга болгаш чуруттуң камгаланыр аргазын быжыглаарынга тускайлап берин турганы-биле тайылбырлаттынар.

Ындыг сорулгаларны шиитпирлээри амгы үеде база-ла чугула бооп турар. Ынчалзажок сайзыраңгай социалистиг ниитилел ханчаар-даа аажок күчүлүг экономиктиг күштүг апарган болгаш улустуң амыдыралын экижидерниге уламна хөй акша-хөреңгини тускайлап бээр аргалыг болу берген. Улус ажыл-агыйында будүрүлгениң кол фондуларын 1979 чылдың эгезинде 1 триллион рубльге көвүдээн, азы 1965 чылдынга деңнээрге, ооң хемчээли 2,5 катап өскен. Совет Эвилели нефтини, хомур-дашты, канны болгаш цементини, тепловозтарны болгаш тракторларны (шимчедикчи күүүнүң сан-түүнүң талазы-биле), хем идиктерни, дүктен кылган өөс-таавыны, амыдырал хереглелиниң соодукчуларын кайы-даа чуруттан хөйну будүрүп үндүрүп турар. Чер бөмбүрзөнин бүгү эртем ажылдакчыларының дөрттүң бир кезээ бистиң чуртувуста, олар 1,3 миллион кижи.

Будүрүлгениң улам өзүп турар күүзү болгаш экономиканың дүрген өзүлдези чонуңуң амыдыралын улам экижидери-биле холбашкан социал сорулгаларны комплекстиг шиитпирлээриге көскү эргилдени кылыр аргалыг болган. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев мынчаар онзалап демдеглээн: «Амгы үеде социалистиг будүрүлгениң дээди эчис сорулгазы шуут-ла, дорту-биле партияның экономиктиг политиказының төвүнде тургустунуп турар. Ынчангаш будүрүлгениң аргазының-даа база амыдыралдың овур-хеврининде-даа, чаагай утка-шынарының-даа талазы-биле социализмниң артык күштүү улам тодаргай илергейлеттинин турар».

Экономиктиг политиканың дээди эчис сорулгазын боттандырары-биле холбашкан ажыл-чорудулганың характеринин дугайын дараазында үүлдер көргүзүп турар. 1978 чылда ССРЭ-ниң национал орулгазы 417 миллиард рубль болган, ол болза 1965 чылдыыдан 2,1 катап ажыг турар. Ол сан-түүнүң дөрттүн үш хире кезини шуут-ла хереглеедерге ажыглаан. Ооң ниитинде 105,5 миллиард рубльди азы бүгү национал орулганың дөрттүн бир кезин хереглелдиң ниитилел фондулары бооп турар. Шалың төлевири болгаш чонуңуң боттуг орулгалары доктаамал өзүп турар.

Ынчалзажок херектиң ужуру чүгле материалдыг кежиктте эвес дээрзи база билдингир. СЭКП кижиниң амыдыралчы ажыл-чорудулгазының бүгү талаларына: ооң материалдыг чаагай байдалын бедидеринче база күш-ажылының байдалын экижидеринче, пенин болган чаштарның камгалалыңче, делегей культуразының артнелериниге кижилерни хандыкшыдарынче болгаш олар хостут шагын чөп ажыглаарынче күүнеишкиннерин угландырып турар.

Партия бодунуң экономиктиг политиказында эчис сорулганы тодаргайлавышаан, социализм үезинде леннчи стратегиязы болгаш тактиказы-дыр. Ооң шыныының бир тодаргай көргүзүү үүл дизе, арткен чылын ССРЭ-ге эң хөй дүжүтү — 235 миллион тонна тарааны ажаан алганы болур.

САИЗЫРАҢГАЙ социализмниң тургустунганы-биле СЭКП-ниң экономиктиг политиказынга эргилделиг чорук план болгаш ажыл-агый органнарының ажылынга шыңгыы эде тургузуушкуну, план эргелелиниң стилин болгаш арга-методун өскертирин негеп келген. Ынчалзажок чамдык черлерде ындыг эде тургузуушкун бодап турганы ышкаш, чоруттунмайн турар.

Эткен чылдың ноябрьда болган СЭКП ТК-ның Пленумунда экономиканы хөгжүдеринге чедишкиннериниң маргыш чогу-биле чергелештир чамдык улуг четпестериниң барын демдеглээн. Ажылагыйның төп органнары, министерстволар болгаш ведомстволар бүгү экономиканы интенсивтиг хөгжүдеринче шилчидерин ооҗум боттандырын турар. Олар ажылдың шыларын болур-чогууру-биле экижидерин болгаш эртемтехниктиг депшилгени дүргедедирин чедип ап шыдаваан. Экономиканы улам ыңай хөгжүдери планнаашкынны болгаш будүрүлгеге экономиктиг идиг беришкинин, ажылагый чорудулгазының бүгү талаларын улам ыңай сайзыраңгайжыдарын негеп турар.

Ажыл-агыйны чорударының арга-мөтөдүн болгаш хевирлерин сайзыраңгайжыдар талазы-биле хемчеглериниң системазын СЭКП-ниң XXV съездизи улам тодараткан. Ол система планнаашкынны, эргелелдиң организастыг структуразын экижидерин, экономиктиг бырының болгаш идиг беришкиннериниң дээштинин бедидерин, ажыл-агыйга удурлулганың стилин эде тургузарын комплекстиг, бот-боттары тудуш холбаалыг кылдыр тургузарын көрүп турар. Ылаңгыын бүгү план болгаш эргелел ажыл-чорудулгазын улус ажыл-агыйының эчис түүнелериниң ажыктын бедидеринче угландырарының эргежок чугулазының дугайында партияның ажылдап кылган айтыышкыннары онза ужур-дузалыг бооп турар. Ол айтыышкыннар социалистиг будүрүлгениң эчис сорулгазын тодарадып база улус ажыл-агыйының, ооң бүгү звеноларының түүнелдерин болгаш ажыктын ниитилел хереглелдерин хандырын турарының хемчээли-биле үнелеп көөрүн негеп турар.

Амгы үеде бистиң чуртувуста улус ажыл-агыйының бүгү талаларын сайзыраңгайжыдар талазы-биле шудургу ажылдарны чорудуп турар. ССРЭ-ниң Күрпланының дугайында доктаалды СЭКП ТК-ның Политбюрозу хүлээп алган, аңаа дүүштүр ооң эргелери улам калбарын база ажылдап дүүштүрер ролю болин турар. Планныг эргелеп башкарарының системазын экижидер талазы-биле өске-даа саалдарны белеткеп кылын турар.

Ажылчы чонларын, совет ниитилелдиң бүгү кезектериниң болгаш белүктериниң үнделин эрге-ажыктарының бүрүн дүүшкен партияның экономиктиг политиказын чон бүрүн үүлдүгүнүн база деткин турар.

Г. Л. АБАЯКИН,
экономика эртемниниң доктору, профессор.

(ПМА).

Ниитилел-политиктиг темага беседа

ЭКОНОМИКТИГ өзүлдениң чаа угланышкыннары өөш чылдарның планнарында айыттынган. Төөгү (1971—1975 чылдар) болгаш онгу (1976—1980 чылдар) беш чылдар планнарының кол сорулгазы болза улустуң материалдыг болгаш культуразыг деңнелин бедидеринче угландыр СЭКП-ниң салган сорулгаларын боттандырары болуп келген. Планнарның боттарының утка-шынары база өскерилген. Чуруттун чаа Конституциялын хүлээп алганы-биле (1977 чыл) чергелештир оларны экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң планнары деп аңаар апарган (мурнуунда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң планнары дээр турган). Улустуң амыдыралын улам ыңай экижидер талары бооп турар. Шалың төлевири болгаш чонуңуң боттуг орулгалары доктаамал өзүп турар.

Ынчалзажок херектиң ужуру чүгле материалдыг кежиктте эвес дээрзи база билдингир. СЭКП кижиниң амыдыралчы ажыл-чорудулгазының бүгү талаларына: ооң материалдыг чаагай байдалын бедидеринче база күш-ажылының байдалын экижидеринче, пенин болгаш чаштарның камгалалыңче, делегей культуразының артнелериниге кижилерни хандыкшыдарынче болгаш олар хостут шагын чөп ажыглаарынче күүнеишкиннерин угландырып турар.

Партия бодунуң экономиктиг политиказында эчис сорулганы тодаргайлавышаан, социализм үезинде леннчи стратегиязы болгаш тактиказы-дыр. Ооң шыныының бир тодаргай көргүзүү үүл дизе, арткен чылын ССРЭ-ге эң хөй дүжүтү — 235 миллион тонна тарааны ажаан алганы болур.

САИЗЫРАҢГАЙ социализмниң тургустунганы-биле СЭКП-ниң экономиктиг политиказынга эргилделиг чорук план болгаш ажыл-агый органнарының ажылынга шыңгыы эде тургузуушкуну, план эргелелиниң стилин болгаш арга-методун өскертирин негеп келген. Ынчалзажок чамдык черлерде ындыг эде тургузуушкун бодап турганы ышкаш, чоруттунмайн турар.

Эткен чылдың ноябрьда болган СЭКП ТК-ның Пленумунда экономиканы хөгжүдеринге чедишкиннериниң маргыш чогу-биле чергелештир чамдык улуг четпестериниң барын демдеглээн. Ажылагыйның төп органнары, министерстволар болгаш ведомстволар бүгү экономиканы интенсивтиг хөгжүдеринче шилчидерин ооҗум боттандырын турар. Олар ажылдың шыларын болур-чогууру-биле экижидерин болгаш эртемтехниктиг депшилгени дүргедедирин чедип ап шыдаваан. Экономиканы улам ыңай хөгжүдери планнаашкынны болгаш будүрүлгеге экономиктиг идиг беришкинин, ажылагый чорудулгазының бүгү талаларын улам ыңай сайзыраңгайжыдарын негеп турар.

Ажыл-агыйны чорударының арга-мөтөдүн болгаш хевирлерин сайзыраңгайжыдар талазы-биле хемчеглериниң системазын СЭКП-ниң XXV съездизи улам тодараткан. Ол система планнаашкынны, эргелелдиң организастыг структуразын экижидерин, экономиктиг бырының болгаш идиг беришкиннериниң дээштинин бедидерин, ажыл-агыйга удурлулганың стилин эде тургузарын комплекстиг, бот-боттары тудуш холбаалыг кылдыр тургузарын көрүп турар. Ылаңгыын бүгү план болгаш эргелел ажыл-чорудулгазын улус ажыл-агыйының эчис түүнелериниң ажыктын бедидеринче угландырарының эргежок чугулазының дугайында партияның ажылдап кылган айтыышкыннары онза ужур-дузалыг бооп турар. Ол айтыышкыннар социалистиг будүрүлгениң эчис сорулгазын тодарадып база улус ажыл-агыйының, ооң бүгү звеноларының түүнелдерин болгаш ажыктын ниитилел хереглелдерин хандырын турарының хемчээли-биле үнелеп көөрүн негеп турар.

Амгы үеде бистиң чуртувуста улус ажыл-агыйының бүгү талаларын сайзыраңгайжыдар талазы-биле шудургу ажылдарны чорудуп турар. ССРЭ-ниң Күрпланының дугайында доктаалды СЭКП ТК-ның Политбюрозу хүлээп алган, аңаа дүүштүр ооң эргелери улам калбарын база ажылдап дүүштүрер ролю болин турар. Планныг эргелеп башкарарының системазын экижидер талазы-биле өске-даа саалдарны белеткеп кылын турар.

Ажылчы чонларын, совет ниитилелдиң бүгү кезектериниң болгаш белүктериниң үнделин эрге-ажыктарының бүрүн дүүшкен партияның экономиктиг политиказын чон бүрүн үүлдүгүнүн база деткин турар.

Г. Л. АБАЯКИН,
экономика эртемниниң доктору, профессор.

(ПМА).

КЫДАТ ШЕРИГ ДЕЛЕГАЦИ

АНЫЯК ГЕОЛОГТАР СЛЁДУ

Чоокта чаа Тываның аныяк геологтарының бешки республика слёду болуп эрткен. Районнардан болгаш Кызылдан он беш шилиндек команда аңаа киришкен.

Слёттүн түс ажыг киржикчилери баштайгы хүндө белеткел өредилгени эрткен. Тываның геология-шинчилел экспедициязының минералдар музейинге баргаш, геология болгаш геофизиктиг шинчилелдерни чорударын хайгаарап, минералдарны чуурунга өренгеннер.

Слёт эгелээн. Геологтуг маршрутту эртер маргылдаа солун болгаш берге болган. Оон киржикчилери бүдүн чартык километр маршрутту даглап эрткеш, оон даг бүдүмелдерин болгаш онзагай минералдарының дугайында бижилер хүлээгелиг. Ол хайгааралды тускай дептерге демдеглээр.

Бо бердинген онаалданы күүседиринге Барыын-Хемчиктің Ак-Довурак ортумак школазының өөренікчилери Радик Дуктен-оол биле Таня Устюгова шылгараан. Ийиги черни Туранның № 1 школазының төлээлери Витя Цибин биле Лена Нестерова, үшкүзүн—Кызылдың № 15 школазының өөренікчилери Дима Кольчиков биле Ира Бутакова алганнар.

Минералдар чуур маргылдаага Туран школазының төлээлери Сергей Козловский биле Наташа Трухина кымгаа аштырбаан. Дараазында шаңналдыг черлерни Чадаанның № 1 школазының өөренікчилери Римма Намзырай биле Доржу Кара-Сал болгаш Бай-Тайга районның Шүй ортумак школазындан келген Анчы Иргит биле Алёша Санай эллээннер.

Ол ышкаш слёттүн киржикчилери Тываның 5—6 маны-ралын болгаш даг бүдүмелдерінің тургузуунун дугайында бижилер маргылдаага Кызылдың № 15 школазының өөренікчизи Света Лебедева биле Ак-Довурак ортумак школазының өөренікчизи Галя Погарцева бирги черни алганнар.

1978 чылда республиканың школалары геологтуг аян-чоруктарга чораанының түннелдерни слётка үндүрген. Туранның, Ак-Довурактың, Кызылдың школаларының аныяк геологтары солун походтарны кылганын эки деп демдеглээн.

Маргылдааның бүгү хевирлеринге эки түннелдерни чедип алган. Туранның № 1 ортумак школазының өөренікчилери бирги черни эллээн. Ак-Довурак ортумак школазы ийиги, Кызылдың № 15 школазы үшкү черлерни алган.

Республиканың аныяк туристерінің слёдун аныяк туристер станциязы биле «Хүндүлелдің Демдээ» орденниг Тываның геологшинчилел экспедициязы белеткээн болгаш эрттирген.

Слёттүн ажылынга геологтар Н. С. Анастасиев, В. Ф. Сафонов, М. М. Козлов, Г. Н. Бологин, А. И. Кудрявцева, П. А. Никитчин олар идепкейлиг киришкеннер.

Аныяк геологтарның слёду өредилге-кижизидилге талазы-биле улуг ужур-дузалыг болган. Ооллар болгаш уругларга дыка хөй практиктиг билиглерни берген, оларын билиин хаңылаткан. Ол ышкаш тускай билиг шилин алырынга дузалаан.

З. ЖУРАВЛЕВА,
республиканың аныяк туристер станциязының методизи.

БАШКЫЛАРНЫҢ ОРТУЗУНГА

Республиканың школаларында туристчи аян-чоруктарны организастап турар башкыларының слёдун чылдын-ла организастап, оларның билиг-мергежилин бедиринче кичээнгейни салып турар болу берген. Таңды районнуң Дүргеи суурнуң чанында чараш бойдус чурумалдыг черге башкыларының алдыгы республика слёдун эрттирген. Аңаа он бир районнуң болгаш Кызылдың командаларындан 80 ажыг кижи киришкен.

Баштайгы хүнде маргылдааның киржикчилери чээрби километр туристчи орукту аргалыг черлеп, айыттынган хыналда пунктуларын таварты эртер даалганы алган. Аян-чоруктуу кылып чораан, үнүштерни, хемнер-сугларның тодаргай бижилгезин кылыр. Ол ышкаш маршруттуң схемазын тургузар болгаш өскедаа онаалдаларны күүсеткеннер. Таңды районнуң башкылар командазы бо маргылдаага бирги черни эллээн.

Дараазында хүнде моондактарны эрттиринің маргылдаазы болган. Ында хемни азып каан хевлир болгаш чудук кырлап кежери, чалым үнери, мөйгын кагары болгаш өске моондактар кирип турар.

Айыттынган черде моондактарны Чөөн-Хемчик районнуң командазы өскелерни мурнай эрткеш, бирги черни бүүрелдин-биле чаалап алган. Тожунуң башкылары тиилекчи командадан үүгле он бир секунда-да озаллааш, ийиги черни эллээн.

Ол ышкаш туризм талазы-биле билиг-чаңчылдарга маргылдаа база болган.

Маргылдааның түннелиинде Кызылдың башкылары команда-да талазы-биле бирги черни эллээш, шилчиир кубокту чаалап алган. Ийиги черни Чөөн-Хемчиктің, үшкүзүн — Таңдының башкылары эллээн. Оларга турескаалдыг вымпелдерни, макталга бижиктерни тывыскан.

Школачылар-биле туристчи чурт шинчилел ажылдарын организастап чорударының талазы-биле конференцияны слёттүн киржикчилери эрттирген.

Х. АЛАШ-ООЛ.

Чайгы арга магалыг-ла-дыр. А. ВЛАДИМИРОВТУҢ фотозу.

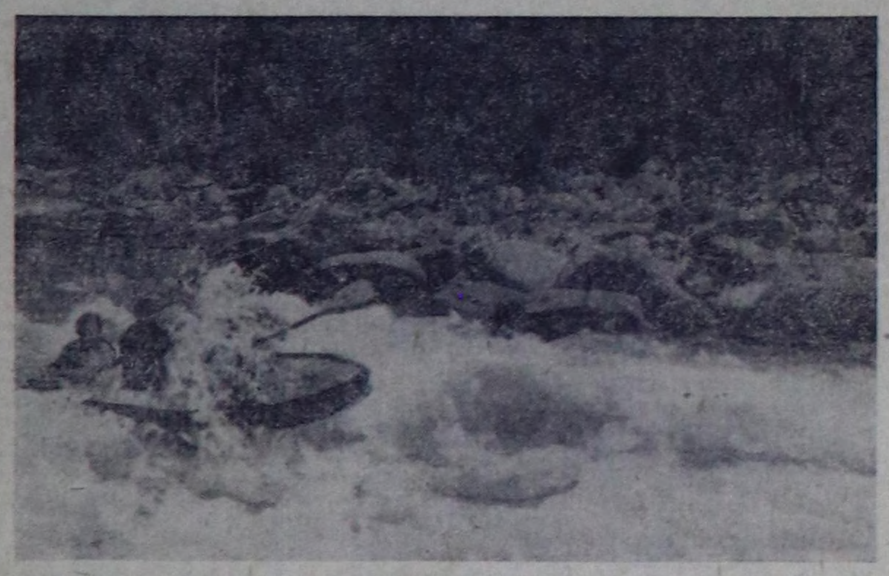

Тожуда Серлиг-Хемниң ужарларын куду... А. ФИЛЛИПОВТУҢ фотозу.

ТӨРЭЭН ЧЕРЛЕП

Бии-Хемде Тарлаг сее чыл школазының 7—8 классларының өөренікчилери төрээн черниң байлактарын, диригт амытаннарын, үүжүн өөренип көөру-биле үш хонук поход кылып чораанар. Башкылар А. Тугжу, Я. Чолдак-оол, В. Доспан походту удуртун, школачыларга төрээн черниң дугайында солун, чаа түүлдерни тайылбырлап берип, көргүскеннер.

Аян-чоруктуң киржикчилери дыка хөй үнүштерни кадырып, даштарны чыып алганнар. Поход үезинде уруглар эки дыштанган болгаш солун түүлдерни көргеннер.

В. МААЖЫК.

ИЙИ УЖУРАЖЫЫШКЫН

Новелла

Аарыг кижиге нарын болгаш ур кезиишкин кылгаш, шылгдап шагзыраан хирург Шымбай Дузалаарович Оюн-оол кудумчуну кулу бажыныче базыпкан. Көк-көк сыннар кырында шөгжегер өлө булуттар харагылап келгенин, оларның ындынче хүнүн ажытталын бадып чыдарын — кежээ апарганын ам чаа эскерип каан. Булуттар кырында алдынналчак мичигилер кыймыныадыр кыптып келгеш, чоорту өже бергилээрин көрүп, бойдуста черле өскерилбес түве турбазын бодап, бир болуушкунну өске болуушкун солун келирин бистин амыдыралывыста база ындыг-ла болдур ийин деп, ол философтап чораан.

— Черле сагыжымга сени бодап чордум ийин, эш. Экии! —дизе-ле, кады өөренип чораан эжи Монгушпай, черден үнүп келген түве ышкаш, бо ужуражып келген. Эштің бичин ижипкени илдеп.

— Даймының, Михаил Адыговичиниң төрүттүнген хүнүнге байыр чедирип, көстүп каар дээш келдим. Ол-даа канчаар, бистин ужурашканывыска мыя мону шөлээн черге аптар-дыр — дээш, карманындан бир шил элээн каш беш адыр демдектиг түве уштун келген. Элээн болганда эжишкилер хериң артындан арыннары кыза берген үнүп келгеннер. Шымбай Дузалаарович эжинге база садар ужурлуг апарган.

Сылдыстарны кара булут дуглап, ийи-чаңыстан улуг-улут дамдылар дүжүрүп келгенде, эжишкилер бир бажың чанынга келгеннер. Улустуң ырлажып турары-даа кедергей.

— Кире каантаалы, эш. Даайым-биле сени таныштырып каайн. Чаңгыс стакан кызыл түведен ижипкеш, оажынынга чедирип каар мен. ош—деп, Монгушпай хөөрээн. Эзирикте кижи сестир түү боор, эжиниң соондан Шымбай кире берген.

— Бо түү мындыг кел дивээн аалчы эккеллин!— деп, кончут чоргаар, чоон, бедик кара хөрээжен хыйланган.

— Бо эш болган болза, мээн кончут эжим, Шымбай Дузалаарович, ол болза...

— Дузалаар черинге дузалап чорзун, амдызында бисте дузаның-даа хөрээ чок.

— Чок аан күүй, Долгар Бедиковна, бо эмчи кижи ышкажыл, даайым-биле таныштырып каайн.

— Эмчи эмнелгезинге аарыг кижилерин эмнээр түве ыйнаан, бис-даа эмчи-домчу чалавас улус бис — деп, Долгар Бедиковна каржыланып, өске өрээлче ынай болган. Шымбай Дузалаарович чуведиң байдалын көргеш, дораан-на дедир келген эжинче үнүпкен. Монгушпай база эпчоксуна бергеш, арга чаларда эжиниң оруун дуглай турган.

— Кижилер хүлээп алыр чайым чок, чугула херектиг болза, даарта мээн кабинедимге келзин. Мен база дыштаныр дыштыг кижи мен — деп, семис кижи, көк баштыг Михаил Адыгович хөректенип үнүп келген.

— Буруулут болдум, дарга —дээш, Шымбай Дузалаарович эжин чайлалыр идипкеш, кудуп турар чаьсче үне халаан.

— Кым ону чалааныл, үнүп чорзун!—деп, даайның хөректенгени дынналып чыдып калган. Көк суг апарган Шымбай Дузалаарович бажыңынга алзорей берген чаныа келген. — Бо каңчап бардың, күжүрүм. Ижипкенин ол бе? Орта сен бе, сээн мынчаар ижипкенинни кым кергенил? —деп, эмчиниң кадайы кылаң кара баштыг, ак шырайлыг аныяк хөрээжен чымчак сеткилин чажырып чадай-чадай, курлаг хеп эккелген.

— Бичин түве амзаптым, ерээн көр, Таня — дээш, Шымбай Дузалаарович удуур өрээлинче кире берген. Ол хая көрүп чыдыпкаш, бодунга боду карганын, удун чадап хоган.

Бир каш хонукта эмчиниң сеткил-чүрээзде аар кара даш чыдыпкан түве дег болу берген чораан. Оон арында назык хулумаурүү безин мунгаргай болу берген.

Шала күскээр от-сиген, кат-чимис, ногаа, тараа быжып турда Шымбай Дузалаарович золчеглиг шөлээзин алгаш, ол-ла дүне чоруурунун биледин кадайы-биле бодунга садып алгаш, автовокзалга манаан олурганнар. Телефонда эмчини кел дээн. Удаваанда «Дүргеи дузаның» машиназы келгеш, Шымбай Дузалаарович-ни апарган.

Кончут дүргеи кезиишкин кылыры негеттинип келгеш, аарыг кижи бачыдан, кес кырында чыткан. Аарыг кижиниң арнын көре каантарга-ла эмчиниң кулаанга: «Кым ону чалааныл, үнүп чорзун!—дээн хөректенишкин кулакка дыннаалып келген. Бодун быжыг туттунар херек. Хилиичектеннип чыдар кижиге болдуварла дузаны кылыр деп бодалга быжыы-биле турун алгаш, эмчи берге болгаш нарын кезиишкинни эгелей берген. Шымбай Дузалаарович-ның арнындан дер мырыңай чалдаар, көстүк шилдерни бежеп дуй ала бергилээр. Кезиишкин ур болгаш чедиишкиниг доозулган. Амы-тыны боой тудун келген кара өлүм чайлаттынган.

Шагзыраан, мынчалза-даа өөрүшкүлүг эмчи норм[illegible] үнүп келирге, арны куурда берген Долгар Бедиковна караанын чажын аштавышаан:

— Кандыг ышкаш-тыр, эмчи?

— Азнырбас, каш хонгаш, кадык-чаагай апаар — дээш, эмчи дашкаар үнүпкен. Шымбай Дузалааровичиниң сеткил чүрээзде хилиичектиг кара даш уштунун чашташ, үүрмектелип бусту берген ышкаш болган. Даң агара алып келген, а ыштарда кушкаштар эде бергеннер.

Алексей АРАПЧОР.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

МОСКВА СПАРТАКИАДАЗЫНЧЕ

ССРЭ-ниң Улустарының чайгы спартакиадазының түннел оюннарынга киржири-биле дыка хөй даштыкы чурттарның эң шилиндек спортчуларын чалаан. Сезен чеди чурттуң күш-культуржулары аңаа киржир яңшээрелин берген.

Москва баштайгы аалчыларны июль 4—5 хүннеринде уткып алыр. Ол болза ГДР-ниң, Швециянын, Болгариянын фехтовальщиктеридир. Оларның маргылдаазы спорттун өске хевирлериден мурнай, июль 8-те эгелээр. Герман Демократтыг Республикадан эң-не хөй 127 кижи составтыг делегация спартакиадага келир. Олар спорттун 14 хевириңе шаңнал дээш демисежир. ССРЭ-ниң Улустарының спартакиадазының чемпиону атты чүгле чурттун эллериңе эвес, аалчыларга база тыпсыр.

Даштыкы спортчулар олимпиаданың программазында кирип турар спорттарның маргылдааларынга киржир. Олар футбол, сиген кырынга ойнаар хоккей, парус болгаш аът спортунуң маргылдааларынга киришпес.

Чехословакияның, Польшаның командалары эң-не хөй 19 спорттун хевириңе киржир. АКШ-тың, Швециянын спортчулары он чеди, Болгарияның, Венгрияның, Кубаның, Румынияның төлээлери он беш спортка шаңнал дээш киржирлер.

Бүгү социалистиг чурттарның шыырак болгаш хөй киржикчилиг командалары спартакиадага киржир. Улуг спортчулар чыжыынга Вьетнам Социалистиг Республиканың шилиндек командазы бир дугаар келир. Олар классиктиг хүреш, спортчу гимнастика, чиик атлетика болгаш боодалга маргылдааларынга киржир.

Спартакиданың чиик атлетика маргылдаазынга медальдар дээш спортчу демисел шыгыы болур. Аңаа 78 чурттун спортчулары киржир күзелин илереткен. Оларның иштинден АКШ-тан 39, Куба биле Великобританиядан 17—17 чиик атлеттер киржир.

Дыка хөй сайзырап орар чурттарның спортчуларынга спартакиада мергежилдің улуг школазы болур.

Москва спартакиадазынга киржир күзелин делегейге ат-сураглыг он-он мастерлер илереткен. Оларның аразында олимпий, делегей, Европа чемпионнары бар.

Г. ХАЧКОВАНЯН,
Ю. ХРОМОВ,
СЭТА-ның корр.

ХӨЙ ХЕВИРЛЕРНИ ДУЖААРЫНГА

ГТО-нуң нормаларының хөй хевирлерин дужаарының республика маргылдаазы эрткен дыштаныр хүннерде Кызылга болуп эрткен. Аңаа «Динамо» спорт ниитилелиниң, Улуг-Хем, Кызыл, Таңды, Эрзин районнарының, Ак-Довурак хоорайының командаларындан ниитизи-биле 86 кижи киришкен.

ГТО-нуң үшкү, дөртү чаларының нормаларын дужааганнар багай эвес түннелдерни көргүзүп, дыка хөй кижилер мөңгүн демдектиг нормазын күүсеткеннер. Оларның аразындан боттарының дужааган чаларынга чемпион болганнар: Николай Чуруто, Владимир Чуруто (кайызы-даа «Динамо»), Владимир Пахель (Ак-Довурак), Николай Ала (Эрзин), Светлана Тойбу-Хаа (Таңды), Владимир Ильин (Кызыл районы), Лариса Турикова (Ак-Довурак) болгаш өскелердаа.

Маргылдаашың түннелиинде «Динамо» спорт ниитилелиниң командазы хөй сайны алгаш, бирги черни эллээн. Ийиги черни Эрзин, үшкүзүн—Кызыл районнуң командалары алган. Оларга бирги, ийиги, үшкү черлерниң дипломнарын тывыскан.

ГТО-нуң нормаларын дужаар республика маргылдаазының киржикчилериниң саны эвезе болган. Чүгле Эрзин, Кызыл районнарының командазының составы долу болган. Дыка хөй районнар бо чугула маргылдаага киришпээн, ынчангаш чүге киришпээнинің чылдагаанын тодарадыры чугула.

Маргылдаага киришкен дыка хөй улустуң мергежили чавыс болган. Моон алгаш көөрге, ГТО-нуң нормаларын дужаарынга белеткелди четпес чорудун турары илдеп. Бирги, ийиги чаланың нормаларын дужааганнар, ылаңгыя уруглар теннис мячигин октаарының техниказын билбес болган.

М. ШЫЫРАП.

СИБИРЬГЕ ШУУРГАН БОЛГАН

Новосибирск областың Венгеровск районга үжен беш минута үргүлчүлээн казыргылыг хат-шуурган чамдык чурттарга тудугларын шуут үрээн болганг чамдыктарының дээвирлерин соя шаап аппарган...

Казыргы он-он километр черлериниң электри шугумнарын үрээн, кырган ыыштарны ужур шашылаан, телефон харылзаазын үскен.

Ук черниң метеостанциязы хаттың дүргенин секундада 40 метр деп көргеп. Ол оон дүргеп-даа бооп чадавас, хаттың ындыг улуг күжүн хемчээр херектелдер станцияда чок болганы-биле ол ылап билдинмес.

Барын Сибирьниң гидрометеотөвүнге «Труд» солунуң корреспондентизинге чугаалааны болза:—Амыы бо болганы ышкаш казыргылыг хат ховар болгулаар. Сибирьде ам изиг хүннер бооп турар, ынчангаш агаарның чылыг агымы дыка күштелген. Бедип үнген чылыг агымнар соок агымнар-биле каккылажы бээр. Температураның ол базыышкыны ындыг хатты болдура бээр...

Казыргылыг шуурган алды колхозтарның болгаш совхозтарның, район төвү Венгерово суурнуң девискээрин хөме алган. Ам СЭКП райкому, райкүүском, эмнелге албан черлери, милиция ажылдап эгелээн. Качыгдаанарга дузалаар эки турачылар ажылдай берген. Бажыннары үрелген кижилерге түр чурттаар черлерни берген. Ол-ла дүнүн дуруузунда телефон харылзаазы катап тургустунган болгаш электроэнергияны берип эгелээн.

«ТРУД» солундан.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

КРАСНОЯРСКИНИҢ ПОЛИТЕХНИКТИГ ИНСТИТУДУНУҢ КЫЗЫЛДА ФИЛИАЛЫ

хүндүскү, кежээки болгаш бот-өөредилгелиг салбырларының 1-ги курузунга студентилер хүлээп алырын чарлап тур.

Билдириишкиннер хүлээп алырын, киреринің шылгалдаларын дараазында хуусаалларда чорудар.

Хүндүскү салбырга билдириишкиннерни июнь 20-ден июль 31-ге чедир хүлээп адыр, киреринің шылгалдаларын август 1-ден 20-ге чедир, өөредири-биле хүлээп алырын август 21-ден 25-ке чедир чорудар.

Кежээки салбырга билдириишкиннерни июнь 20-ден август 31-ге чедир хүлээп алыр, киреринің шылгалдаларын сентябрь 1-ден 10-га чедир, өөредири-биле хүлээп алырын сентябрь 11-ден 20-ге чедир чорудар.

Бот-өөредилгелиг салбырга билдириишкиннерни июнь 20-ден август 31-ге чедир хүлээп алыр, киреринің шылгалдаларын сентябрь 1-ден 10-га чедир чорудар.

Автотранспорт факультединің өөредир мергежилдери: «автомобиль болгаш автомобиль ажыл-агыйы».

Тудуг факультединің өөредир мергежилди: «Үлетпүр болгаш хамааты тудуг».

Кежээки салбырга өөредир мергежилди: «автомобиль болгаш автомобиль ажыл-агыйы», «үлетпүр болгаш хамааты тудуг».

Бот-өөредилгелиг салбырга өөредир мергежилди: «автомобиль болгаш автомобиль ажыл-агыйы», «үлетпүр болгаш хамааты тудуг».

Институтка киреринің күзээннер математикага (аас болгаш бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (сочинение) киреринің шылгалдаларын дужаар.

Ортумак школаны доозуп турган алдын медаль-биле шаннатканнар азы ортумак тускай өөредилге черлерин тергиин эки доосканнар эртемнериниң бирээзинге — математикага (бижимел-биле) киреринің шылгалдазын дужаар. Бир эвес ол эртемге киреринің шылгалдазын «кончут эки» демдектиг дужаар болза, оларны оон ынай киреринің шылгалдаларын дужаарындан хостаар, а бир эвес «эки» азы «ортумак» демдектиг кылдыр дужаар болза, олар өске арткан шылгалдаларны база дужаар.

Институтка кирер деп турарларны конкурс ёзугаар шилип алырын киреринин шылгалдаларынга алган демдектиниң ортумак саныбиле болгаш ортумак эртемниң дугайында документизинин арифметиктиг ортумак демдээн барымдаалап чорудар.

Хүлээп алырының дугайында билдириишкинни шилип алган факультедин база мергежилин айытпышаан институттун ректорунга чорудар. Билдириишкинге дараазында документилерни кожар: сөөлгү ажылдап турган черинден бүдүрүлгениң улуттукчузунун, партия организациязының секретарының болгаш профовилел организациязының дарга зының ат салганы характеристика-рекомендациязы, а ниити билиг школаларының доозукчуларынга школа директорунун, класс удуртукчу башкызының болгаш комсомол организациязының секретарының ат салган характеристиказы (ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниңде халашкан дайынчыларга шериг кезектериниң командылалыңдан характеристика албан эвес) ортумак эртемниң дугайында документ (боду-биле), ортумак тускай өөредилге черлерин доозуп турарларга — диплом (демдектерин ушта бижээн), беш фоточурук (3×4 см хемчээлдиг) күшажыл дептериңде ушта бижилге, эмчи шынзылгазы (№ 286 майык-биле).

Паспорт болгаш шериг биледин боду эккеп көргүзер.

Документилер кошкан билдириишкиннерни дараазында адресте чорудар: 667001, Тыва АССР, Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4. Хүлээп алыр комиссия.

Теле-видение

ИЮЛЬ 4-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенгевич чорудар. 12.05 — С. Рахманиновтун болгаш Д. Шостаковичиниң скрипкага чоргаалдарын РСФСР-ниң улустун артисти В. Третьяков күүседир. 12.15 — Киноэпопея. «Ада-чурттуң Улуг дайыны». 17-ги фильм.— «Эвилелчилер». 13.05— Медээлер. 13.10—16.00 — Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 — «Бистің крайывыс». Кинопрограмма. 17.10 — «Джек Лондон. Амыдыралының болгаш чогаадылгазының арынпары». 17.55 — «Аныяктарның адрестери».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.45 — «Аринаның аас-кежиң». Телефильм. 19.05 — «Азия диптин төвүнде». Дамчыдылга. 19.35 — Телемедээлер. 19.45—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Чурук бүрүзүнде — хүн». 20.15 — Бөгүн делегейде». 20.30— «Алкоголизм». Эмчиниң беседазы. 21.00 — Концерт. 21.15 — «Уттундурбас киноленталар». «Улуг амыдырал». Уран-чечен фильм. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05—Буковинаның Күрүгениң ыр болгаш танцы ансамблиниң концерти. 00.00—01.45 — Футбол талазы-биле Европаның шилилгелиг маргылдаазы. Финляндияның шилиндек командазы — ССРЭ-ниң шилиндек командазы. Хельсинкиден дамчыдылга. Чапсарда—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.30 — Челябинскиниң В. И. Ленин аттыг трактор заводунун Культура ордузунун «Самоцветы» танцы ансамблиниң концерти. 19.00— «Харыылаанар, горнистер!» 19.30 — «Белая суурдан оол». Документалдыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

20.00—21.25 — «Ока хемниң оглу». Телефильмниң 1, 2 серилалары.

Солуннуң дараазындагы номери июль 6-да үнер.

Редакторуун оралакчызы
К. К. САТ.

КИНО

«НАНЫРАЛ»: «Хан болгаш дер» 9.30, 12.20, 15.10, 18.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дубровский» 10.00, 11.35, 13.30, 15.05 шактарда; «Сөөлгү ошкашкын» 16.40, 18.35, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шерги» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Экии, уруглар» 14.30 шакта, «Нью-Йорктуң кадыг-дошкун арны» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Зоя» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуун 2-24-63, редакторуун оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарларының 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет турузуг кадаастериниң 2-37-13, пропаганда кылдызының 2-31-75, культура кылдызының 2-23-54, кедеэ ажыл-агый кылдызының 2-21-47, үлетпүр кылдызының 2-22-64, чагаа кылдызының 2-41-27, информация кылдызының 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерия ның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16555. Чагыг № 1862.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылының галазы-биле эргелеанның типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00274